

POMOSPOST

Kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging

Zomer 2026

In dit nummer:
Zomersnoei heeft veel voordelen
Geschiedenis Borg Verhildersum deel 1
Appeltjes voor de dorst
De perenprachtkever
en nog veel meer ...

Van de secretaris

Tijdens de ALV van 21 maart hebben de aanwezige leden ingestemd met de benoeming van enkele leden tot bestuurslid van de NPV. Dat zijn George van der Peet als penningmeester en ondertekende als secretaris. Samen met de voorzitter Tammo Katuin is het dagelijks bestuur voor het eerst in jaren weer operationeel.

Dat was hard nodig. Door overlijden, ziekte en te drukke werkzaamheden zijn meerdere bestuursleden afgetreden. Daarnaast hebben de nieuwe statuten een maximum gezet op het aantal termijnen dat een bestuurslid mag aanblijven. Op zich is dat goed, een regelmatige instroom van nieuwe mensen en ideeën houdt de vereniging actief en vernieuwend.

Maar veel kennis kan daarmee wel verloren gaan. Zo is Marianne van Lienden vele jaren secretaris geweest. Door de jaren heen heeft ze meer en meer taken op zich genomen. Gelukkig draagt ze niet alles over aan de nieuwe secretaris. Het determineerwerk zal ze ongetwijfeld blijven doen. Ook het documentatiecentrum blijft vooreerst aan de Mantingerdijk. Daarnaast, misschien het belangrijkste, is Marianne dit jaar nog de eindredacteur van de Pomospost. We zullen op zoek moeten naar een nieuwe eindredacteur!

Ook onze voorzitter zit in zijn laatste jaar als bestuurslid vanwege het maximale aantal termijnen dat een bestuurslid mag dienen. We zullen dus ook op zoek moeten naar een andere voorzitter. Bovendien zijn naast de huidige algemene bestuursleden Auke Kleefstra en Mark Turksma enkele extra algemene bestuursleden nodig. Want met de huidige bestuursleden zijn alle aanbevelingen in het nieuwe Jaarplan niet te realiseren.

Als vereniging staan we voor een aantal uitdagingen. Onder andere betreffende ons prachtige kwartaalblad Pomospost. Het wordt ieder jaar duurder door hogere portokosten en hogere drukkerijkosten. De contributieverhogingen van de laatste jaren worden vooral door ons kwartaalblad veroorzaakt. Daarnaast zijn er nieuwe redactieleden nodig.

Ook het aantal leden is een aandachtspunt. Door de economische omstandigheden zijn mensen aan het bezuinigen. Deze oorzaak en het overlijden van leden zijn de twee meest genoemde redenen om het lidmaatschap van de NPV op te zeggen. We moeten naar verjonging van ons ledenbestand. Hoe vergroten we de zichtbaarheid naar onze leden en spreken we het algemene publiek aan? Een nieuwsbrief, regio aanwezigheid en diensten, naslag informatie, praktische trainingen...?

Voordat we concrete stappen gaan zetten, lijkt het ons belangrijk eerst de leden te polsen. Wat zien de leden als de prioriteit voor de vereniging? Daarom willen we een enquête organiseren, vermoedelijk in september. Geen grote vragenlijst, maar een klein aantal gerichte meerkeuze vragen, met een open tekstveld waar men indien gewenst extra informatie kan geven. Hierbij vragen we alvast aan al onze leden om hun medewerking aan deze enquête.

Tot slot nog een oproep aan de leden die wel een emailadres hebben, maar dat nog niet hebben doorgegeven aan de ledenadministratie. Om portokosten te besparen willen we de digitale communicatiemiddelen (zowel website als email) meer gaan gebruiken. Daarom gaarne het emailadres doorgeven via Ledenadministratie@npv-pomospost.nl

Henri Botter
Secretaris NPV
secretaris@npv-pomospost.nl

Colofon

Pomospost is een kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging.

Lidmaatschap NPV

U ontvangt de Pomospost bij het lidmaatschap van de NPV. Dit kan op elk moment ingaan.

Het lidmaatschap kost € 35,- per jaar.

Opzeggen van het lidmaatschap dient voor 1 december per e-mail of brief te worden doorgegeven aan de ledenadministratie.

E-mail: Ledenadministratie@npv-pomospost.nl

NPV-bestuur

Voorzitter: Tammo Katuin, Tel.: 06-306 071 13

E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl

Secretaris & ledenadministratie:

Henri Botter

E-mail : secretaris@npv-pomospost.nl

E-mail: ledenadministratie@npv-pomospost.nl

Penningmeester & ICT:

George van der Peet

E-mail: penningmeester@npv-pomospost.nl

Leden:

Auke Kleefstra (vicevoorzitter)

Mark Turksma

Documentatiecentrum:

Beheerder: Marianne van Lienden

E-mail: info@npv-pomospost.nl

Postadres secretariaat:

Ferdinand Bolstraat 10

7901 CE Hoozeveen

Contributie en betalingen

IBAN: NL89 INGB 0000 254 692

t.n.v. Noordelijke Pomologische Vereniging

Website: www.npv-pomospost.nl

Webmaster: Bert Koppe

E-mail: beheer@npv-pomospost.nl

Facebook: vacant

<https://www.facebook.com/NPVPomologie>

Redactie Pomospost

Eindredactie (waarnemend) en tekstcorrectie:

Marianne van Lienden

Redactieleden: Jan Veel en vacant

Vormgeving en opmaak: Bert Koppe

Druk: Damen Drukkers

Informatie

Stuur uw vraag naar: info@npv-pomospost.nl

Belangrijke data 2026

Uiterste aanleverdata kopij:

> Herfstnummer: 14 juli

> Winternummer: 13 oktober

Verschijningsdata:

> Herfstnummer: 24 september

> Winternummer: 24 december

6

**Aanplant nieuwe leibomen
in de Fruithof**

15

**Geschiedenis van de
Borg Verhildersum deel 1**

20

Zomersnoei heeft voordelen

7

Een appeltje voor de dorst

EN VERDER ...

- 5 IN MEMORIAM JAN NANNINGA
- 12 THEORIEËN OVER VERMENIGVULDIGING
- 17 FRUITTEELT IN ZEELAND
- 24 SCHIJF VAN VIJF EN HET BELANG VAN FRUIT
- 27 BEZOEK AAN *THE FIELD*
- 30 AGENDA EN ACTIVITEITEN
- 34 CREATIEF CULINAIR MET APPELS

Nieuws

Hoogstamfruitboombrigade bestaat 25 jaar

Een boomgaard met meerdere fruitbomen hoorde bij de Drentse boerderijen uit vroegere tijden. Dit erfgoed is volgens Landschapsbeheer Drenthe van cultureel-historische waarde en de moeite waard om in stand te houden. Daarom stimuleert de stichting de inrichting en het onderhoud van boomgaarden.

De hoogstamfruitboombrigade gaat al vijftienvintig jaar fruitbomen te lijf. Vandaag zijn de vrijwilligers aan het werk in Fort bij Veeningen. Sommige leden zijn vanaf de eerste gesnoeide fruitboom lid, anderen komen net kijken. Verschillende generaties met dezelfde missie: het bijhouden van de hoogstamfruitbomen. Jong geleerd... "Ik ben 11 jaar oud", vertelt het jongste lid Zeger Bouwman. "Het knippen vind ik leuk, en dat niemand je komt vertellen dat het anders moet. Ik krijg een opdracht en die voer ik uit, dat vind ik het leukste." Peter Lijster, coördinator van de hoogstamfruitboombrigade, vertelt dat mensen vaak angst hebben om te snoeien. Lijster: "Je moet durven snoeien. Wij hebben daar geen angst voor, we doen dit al jaren."

Handwerk

Het snoeien van de fruitbomen is vakwerk. "Een boom moet als een paraplu een beetje uitwaaiëren", vertelt een van de vrijwilligers. "Rechtopstaande takken moet je niet hebben. Vroeger zeiden we dat je met de pet door de boom heen moet kunnen gooien." Het snoeien zorgt voor een gezonde boom en een betere productie van fruit. "Hoe beter de bomen gesnoeid zijn, hoe luchtiger het takkengestel is, en des te meer licht erbij kan komen. En dat komt de groei ten goede", aldus eigenaar Astrid Willemsen.

Oud gedaan

Het oudste lid is 87 jaar oud. "Vanaf 2004 doe ik dit", vertelt Leon van Montfort. "Dit is mijn laatste jaar, na de zomersnoei kap ik ermee. Dan heb ik genoeg aan mijn eigen bomen thuis."

Bron: RTV Drenthe, 28 maart 2026.

Op weg naar een plukpark

In Beilen zijn meer dan 250 fruitbomen geënt door vrijwilligers. Deze bomen, appels, peren, pruimen, perziken en amandelen, vormen de basis voor PlukPark Beilen. Het betreft een bijzonder initiatief, waarbij op tien locaties in het dorp openbare voedselbosjes worden aangelegd. Wat dit project uniek maakt: de bomen zijn niet ingekocht bij een leverancier, maar door inwoners zelf geënt. Daarmee is de eerste stap gezet naar een netwerk van zogenoemde 'voedselverbindingssplekken' verspreid door Beilen. Het is een initiatief van inwoners in Beilen en Vereniging Drentse Voedselbossen.

Deelnemers leerden tijdens de workshop van kweker Ties Betjes van Kwekerij De Vrolijke Noot waarom fruitbomen worden geënt (om specifieke rassen te behouden) en hoe nauwkeurig dat proces luistert. De jonge bomen worden de komende periode opgekweekt bij Zorgboerderij Het Hof. Zodra ze sterk genoeg zijn, worden ze uitgeplant op tien openbare plekken in Beilen, waaronder buurten, pleinen en groenzones. Lees meer online.

Bron: De Krant van Midden-Drenthe, 4 maart 2026.

De Aziatische hoornaar heet nu geelpoothoornaar

De nieuwe naam is ontwikkeld om verwarring te voorkomen met andere hoornaars, die ook uit Azië komen, maar die niet voorkomen in Europa.

De geelpoothoornaar (*Vespa velutina*), die tot 2026 in Nederland aangeduid werd als Aziatische hoornaar, is een wesp die behoort tot het geslacht van de hoornaars. *Vespa velutina* kwam in 2004 naar Frankrijk, vermoedelijk in een lading Chinees aardewerk, en vestigde zich later in het Verenigd Koninkrijk, Italië, België en Nederland. Ze wordt gezien als een grote bedreiging voor de honingbij. In 2009 waren er al duizenden nesten in de buurt van Bordeaux en omliggende departementen; eind 2015 waren ze over heel het land verspreid. In september 2020 werd de soort voor het eerst ontdekt in Luxemburg. Sinds 2016 staat deze soort op de lijst van invasieve exoten die zorgwekkend zijn voor de Europese Unie.

Sinds 2017 bedreigt de geelpoothoornaar de biodiversiteit ook in Nederland, doordat hij grote hoeveelheden honingbijen, wilde bijen en andere insecten eet. Terwijl in 2023 nog maar 599 nesten ontdekt werden, vooral doordat imkers deze opgespoord hadden, waren er in 2024 2204 nesten ontdekt en vorig jaar maar liefst 10.101. Omdat elk nest een aantal koninginnen oplevert, die in het voorjaar weer een nieuw nest maken, wordt dit jaar een vervijfvoudiging verwacht, ruim 50.000. De meeste geelpoothoornaars zitten in het zuiden van Nederland, maar inmiddels zijn ze de grote rivieren overgestoken.

Bronnen: Wikipedia en Algemeen Dagblad.

Links wesp, midden geelpoothoornaar, rechts Europese hoornaar.

In memoriam Jan Nanninga

Op 30 maart jl. is Jan Nanninga overleden op 91-jarige leeftijd. Hij werkte tot op hoge leeftijd als vrijwilliger in de Fruithof, de collectieboomgaard van de NPV, waarbij hij vanaf de aanleg in 1996 betrokken was.

Een rustige, bescheiden man en iemand die altijd klaarstond voor een ander. Jan zei nooit nee, wanneer er vrijwilligers voor activiteiten op de Fruithof gevraagd werden. Toen in 2007 een onverwarmde kas opgebouwd kon worden, hielpen Jan en zijn vrouw Cobie mee met het schilderen van het geraamte van de kas. In zijn eigen kasje bij zijn huis teelde hij al historische tafeldruiven, zoals Frankenthaler en Westfrisia, die hij stekte voor aanplant in de nieuwe kas. Doordat hij ervaring met het telen van druiven had, kon je hem vaak bezig zien in de kas op de Fruithof. In zijn kasje bij huis zaaide hij ook groente en eenjarige planten voor zijn moes- en siertuin. Het overschot aan plantjes deelde hij 's woensdags uit aan de vrijwilligers van de Fruithof. Op de achtergrond zorgde zijn vrouw Cobie voor gevulde magen van de vrijwilligers: zij maakte 's zomers een grote pan soep van de courgettes uit Jans moestuin, waarin een takje lavas uit zijn moestuin niet mocht ontbreken.

Ervaring met de snoei van leibomen had Jan opgedaan in zijn eigen tuin, waar hij leibomen tegen de betonnen schuttingen had aangeplant en in horizontale palmetten geleid, waardoor het prachtige, groene schuttingen waren geworden. De bomen in zijn tuin had hij geënt op onderstammen die hij zelf gezaaid had. Jan snoeide ook de appel-, peren- en pruimenbomen op de Fruithof, totdat Cobie het vanwege zijn hoge leeftijd te gevaarlijk vond dat hij de hoogstammen snoeide, staand op een hoge ladder. In 2015 werd de tachtigste verjaardag van de oudste vrijwilliger van de Fruithof gevierd met een pruimenplaatkoek, die een van de vrijwilligers gebakken had voor deze feestelijke gelegenheid.

Aan de periode, die ik met hem gewerkt heb, heb ik fijne herinneringen. Ik ben dankbaar voor wat hij mij geleerd heeft op het gebied van de snoei van hoogstammen en speciaal de snoei van leifruit. De redactie wenst Cobie Nanninga, de kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe bij de verwerking van dit grote verlies.

Tekst en foto's: Marianne van Lienden (tenzij anders aangegeven).

Noot van de redactie: Meer lezen over Jan Nanninga kan in het artikel "Een NPV-lid en zijn boomgaard", in Pomospost herfst 2017, pagina 20-21.

Fruithof nieuws

Nieuwe leibomen in de Fruithof in Frederiksoord aangeplant

In de Fruithof in Frederiksoord, de bijzondere collectieboomgaard van de NPV, zijn vanaf 1995 zo'n achthonderd hoogstamfruitbomen en 150 leiperenbomen aangeplant. De Fruithof is een zeer bijzondere en zeldzaam grote, levende genenbank voor fruitrassen, gelegen op een steenworp afstand van de befaamde voormalige Tuinbouwschool te Frederiksoord. Op de Fruithof is een lange laan met aan weerszijden geleide perenbomen aangelegd. Deze laan bestaat uit hand- en stooferen, die veel bekijks trekken. Leibomen zijn historische boomtypen waarin cultuur en natuur verenigd zijn; erfgoedrasen in een aantrekkelijke boomvorm. Ze leveren een goede opbrengst op een beperkt oppervlak. Op woensdag 15 april 2026 hebben de Commissaris van de Koning van de provincie Drenthe, mevrouw Mulder, en de burgemeester van de gemeente Westerveld, de heer Spoelstra, elk een nieuwe leipeer geplant in de sfeervolle en unieke boomgaard in Frederiksoord, een van de koloniën van Weldadigheid en UNESCO Werelderfgoed.

Auke Kleefstra, bestuurslid van de Fruithof Frederiksoord, hield een toespraak over de geschiedenis en de rol van de Fruithof en haar relatie tot de NPV. Met haar ruim 800 hoogstamfruitbomen van ongeveer 550 unieke rassen van appel, peer en pruim is de Fruithof uniek te noemen in Nederland.

Vervolgens heeft hij aan de commissaris en de burgemeester gevraagd om ieder een jonge leiperenboom te planten bij de perenleiding die is aangeplant vanaf 1995/1996 naar voorbeeld van de leibomen op de voormalige G.A. van Swieten Tuinbouwschool, waar nu De Proef gevestigd is. De perenleiding daar dateert van omstreeks 1890. De perenleiding bestaat uit ongeveer 150 stuks hand- en stooferen van veel verschillende rassen. Door de jaren heen zijn helaas een aantal bomen uitgevallen. Gelukkig konden de vrijwilligers van De Proef ons helpen aan vervangende leibomen. Onder leiding van Harrie van Noort is daar een kwekerij van jonge leibomen gestart. Een mooie kans om onze perenleiding of perenallee te verrijken met voor ons nieuwe rassen.

Door de Commissaris van de Koning wordt een Beurré Doorenbos geplant. Over deze peer is het volgende bekend:

Gezaaid door S.G.A. Doorenbos (Barneveld 1891 - Den Haag 1980), dendroloog, directeur van de Haagse Plantsoendienst en hoogleraar aan de Landouwhogeschool Wageningen. In zijn jeugd had Doorenbos connecties met de bekende Luntersche Tuinbouw Vereniging, die tientallen nieuwe appel- en perenrassen ontwikkeld heeft (door middel van zaaien van pitten). Een van de ouders van Beurré Doorenbos is Beurré Clairgeau. De vrucht rijpt in oktober. Het is een erfgoedras en zeer zeldzaam, zo zeldzaam dat er geen foto van de vrucht gevonden is om bij dit artikel te plaatsen.

De burgemeester plant een Condo. Dit ras is een kruising van Conference en Doyenné du Comice.

In 1950 of 1951 gezaaid door Gerrit Lubbers, fruitteeltleraar aan de voormalige G.A. van Swieten Middelbare Tuinbouwschool in Frederiksoord. Rond 1963 selecteerde Lubbers deze boom uit circa honderd zaailingen. Na uitgebreide proefnemingen bleek deze variëteit weinig geschikt voor de commerciële fruitteelt vanwege de slechte houdbaarheid. Het is wel een smakelijke peer voor gebruik in september. Het ras is vrij zeldzaam. In 2021 schonk Betty Feitsma-Lubbers, dochter van Gerrit Lubbers, een van de eerste Condo-bomen aan de Stichting Tuinbouwschooltuin in Frederiksoord. Deze boom had twintig jaar in haar tuin gestaan.

Tekst Auke Kleefstra, foto's Marianne van Lienden, tenzij anders aangegeven.

Het programma en de volledige tekst van de toespraak vindt u op pagina 11.

De Commissaris van de Koning van de provincie Drenthe, mw. Agnes Mulder, plant de Beurré Doorenbos.

De burgemeester van de gemeente Westerveld, de heer Jouke Spoelstra, plant de Condo.

De handpeer Condo. Fotografie onbekend.

Condo is in 2021 in de tuin van De Proef geplant. Fotografie onbekend.

Pomologie

Een appeltje voor de dorst, oude bewaarappellrassen

Eeuwenlang hebben boeren en burgers op hun erf een plekje ingeruimd voor enkele vruchtbomen of zelfs een heuse boomgaard. Rekening houdend met de wens een zekere spreiding in de tijd tot stand te brengen, werden er bomen van uiteenlopend karakter geplant. Zo waren er zomer-, herfst- en winterrassen, waarvan de laatste dienden voor de wintervoorraad. Ook is er onderscheid in de uiteindelijke bestemming van de vruchten: vers gebruik of verwerkt.

Bijna verdwenen, maar nog lang niet vergeten is 'Sterappel'.

Voor een optimaal oogstresultaat moet aan diverse voorwaarden die een appelboom stelt, worden voldaan. Snoei en andere cultuurmaatregelen behoren hiertoe. Soms hoor je natuurbewuste mensen weleens opperen dat ze hun bomen niet snoeien, omdat dit tegennatuurlijk zou zijn. Hierbij maakt men echter een denkfout. Immers alle grootvruchtige appellrassen zijn cultuurgewassen. Dat betekent dat deze rassen of cultivars nooit zouden zijn ontstaan zonder de mens. Juist door een meer of minder intensieve bemoeienis van onze verre voorouders kunnen we nu genieten van deze ware souvenirs van eeuwen. Een cultuurgewas zal zonder een bepaalde verzorging niet de gewenste prestaties leveren. In het geval van appelbomen zal dit resulteren in sterk wisselende oogsten (beurtjaren) alsmede kwalitatief onbevredigende vruchten. Slechts vruchten die achterblijven in grootte, kleur, smaak en bewaarbaarheid zullen ons dan ten deel vallen. De snoei van appelbomen moet een doelbewuste handeling zijn. Snoeien omdat het de tijd is of omdat het boek het zegt, zal ongewenste verrassingen opleveren. Niet snoeien is beter dan knippen in het wilde weg! Ga daarom logisch te werk. Denk na over de redenen waarom u de boom wilt snoeien. Welk doel wilt u ermee bereiken? Hoe zal de boom reageren op de uitgevoerde handelingen? Kortom ga "planmatig", beredenerend en weloverwogen te werk. Snoeien is durven. Als u zichzelf niet vertrouwt, is het verstandig eens een snoeicursus voor vruchtbomen te volgen.

Onderstammen

Door het vele onderzoek naar de appelteelt is er een uitgebreid scala aan onderstammen. Slechts een beperkt deel heeft waarde voor de amateurfruiteler. We moeten onderscheid maken tussen zwak, matig en sterk groeiende types. Een verdere indeling heeft betrekking op de vermeerdering van de onderstammen. Dit kan op een generatieve (door zaaien) en vegetatieve (door aanaarden) wijze. Enkele bekende onderstamtypes in oplopende volgorde van zwakke naar sterke groeikracht:

- M 9 wordt zeer veel gebruikt, maar is voor de amateur veel te gevoelig en onberekenbaar; stelt hoge eisen aan bodem en verzorging.
- M 26 is een veel zekerder keuze dan de voorgaande. Evenwel met ongeveer dezelfde eigenschappen wat vruchtdracht en vroege vruchtbaarheid betreft. Goed voor struik- en spilvormen.
- MM 106 is een prima onderstam voor amateurs. Geeft een matige groei-kracht en een snelle vruchtbaarheid. Kan op vrijwel alle grondsoorten. Niet geschikt voor hoogstammen.
- M 16 is qua groei-kracht vergelijkbaar met zaailingonderstammen, maar zorgt er wel voor dat de vruchtbaarheid eerder intreedt. Bruikbaar voor hoog- en halfstammen.

Stamvormen en plantafstand

Er wordt wel gedacht dat de hoogstamboom het meest oorspronkelijke boomtype van de appel is. Dit enigszins geromantiseerde beeld klopt niet helemaal. De wilde appel uit de bosranden van Midden- en Zuid-Europa is eerder een brede struik dan een stamboom. Verder was de teelt op struik al in de middeleeuwen bekend. Met name in kloostertuinen werden op die manier veel appelbomen opgekweekt. Ook de voordelen van kleine en compacte bomen en een snelle vruchtbaarheid kende men. De populariteit van de hoogstamvruchtbomen in het verleden hangt samen met de mogelijkheid om de boomgaard tevens voor beweiding met kleinvee te gebruiken. Ontegenzeggelijk is het een feit dat bomen op stam landschappelijk gezien verreweg de voorkeur verdienen. Maar we moeten het beeld wel zuiver houden en er rekening mee houden dat ook de hoogstamvruchtbomen een echt door de mens gemaakt cultuurgewas is. Welnu, terug naar de mogelijkheden voor de liefhebber. Voor voldoende ontwikkelingsmogelijkheden vragen stambomen meer ruimte dan struiken en spillen. Een plantafstand van minimaal acht meter moeten we zeker aanhouden voor deze bomen, die op een sterke onderstam geënt zijn. Zo nu en dan worden door boomkwekers weleens "hoogstammen" op MM 106 aangeboden. Onder het motto "andere hebben we niet" proberen ze deze bomen te slijten. Een verstandige consument gaat niet in op deze aanbiedingen, omdat het meestal tot teleurstellingen leidt. De boom op MM 106 groeit te zwak om een mooie, brede kroon mee op te kweken. Hooguit zal een soort stamboompje ontstaan dat we kennen van de bolacacia en bolesdoorn.

Over grootte gesproken, voor bepaalde sterk groeiende rassen, zoals 'Schoone van Boskoop' en 'Bramley's Seedling' is zelfs acht meter aan de krappe kant. Deze rassen kunnen wel tot 15 meter breed worden, afhankelijk van grondsoort en snoeiwijze. Dit heeft consequenties voor de plantafstanden. Ga bij de aanleg van een boomgaard(je) dan ook zorgvuldig te werk, opdat niet tien jaar later er problemen rijzen in de ruimteverdeling tussen de bomen. Bezint eer ge begint!

Rasbeschrijvingen

- 'Ananasreinette'

Herkomst. Een al oude appel, die volgens de pomoloog Lucas van Nederlandse herkomst is en dateert van rond 1800. Het ras is vanaf 1820 in het Rijnland verspreid. Een oude Zwitserse beschrijving spreekt over een klooster in Belgisch Brabant waar dit ras vandaan zou komen.

Vruchtenkenmerken. Een kleine tot middelgrote vrucht, die iets hoger dan breed van vorm is. De appels zijn regelmatig van model. Van kleur zijn ze eerst geelgroen, bij rijpheid citroengeel, met opvallende

grijsachtige lenticellen die driehoekig of stervormig zijn. Vrijwel nooit met een blos. Vanaf midden tot eind oktober kunnen de vruchten geplukt worden. Het vruchtvlees is geelwit, zeer saprijk en heeft een vaste consistentie. De appels zijn friszuur en zeer smakelijk en aromatisch. De vruchten hangen goed windvast aan de boom. Na een korte periode kan men ze in november consumeren. Tot februari zijn de vruchten houdbaar. 'AnanasreINETTE' is eigenlijk alleen als handappel te gebruiken, maar kan eventueel in de moes.

Boomeigenschappen. De zwak tot matig groeiende boom kent een merkwaardige en typische groeiwijze: dikke stevige scheuten waarvan de bladeren dicht bijeen staan. Dit wordt ook wel het zogenaamde 'spurtype-karakter' genoemd. Er ontstaat slechts weinig zijhout, maar wel veel kortloten. Hierdoor is ze geschikt voor leivormen en struiken. De bomen worden hooguit klein tot middelgroot. De groeiwijze is steil en opwaarts en min of meer piramidaal. De bloei valt middentijds tot laat. Het stuifmeel is van goede kwaliteit. Diverse rassen zijn geschikte bestuivers, onder andere 'Reine des Reinettes', synoniemen 'King of the Pippins' en 'Wintergoldpearmain' (zie verderop in dit artikel, red.).

Al op jonge leeftijd is de boom vruchtbaar en draagt regelmatig. Voor een goede maat is vruchtdunning aan te bevelen. 'AnanasreINETTE' stelt geen bijzondere eisen aan de bodem, maar evenals andere appelrassen houdt hij niet van natte voeten. Wat ziekten betreft is alleen vruchtboomkanker van belang.

• 'Glorie van Holland'

Herkomst. In 1927 tijdens de tweede zaailingvruchtententoonstelling van de Luntersche Tuinbouw-Vereeniging bekroond. Werd door A. Langendoen Jzn. te Rockanje ingestuurd als 'Gloria d 'Hollande'. Zou

'AnanasreINETTE' heeft een unieke smaak.
Bron: Deutschlands Obstsorten.

als zaailing gevonden of gewonnen zijn door Hazelbach te Rockanje omstreeks 1880-1890.

Vruchtkenmerken. De middelmatig grote vruchten zijn ietwat platronde en gelijkmatig gevormd. Van eerst geelgroen worden de appels bij rijpheid wasgeel met een zwakke rode gestreepte blos. Rondom de steelaanzet is de straalvormige roestvlek in het oog springend. Ook valt de grote openstaande kelk op. Rond eind september - begin oktober kan er geplukt worden. Het vruchtvlees is wit, vast van hoedanigheid en zeer saprijk. De smaak is vrij goed, aangenaam zachtzuur met weinig aroma. Bij de oogst zijn de vruchten vaak nog hard en zonder geur. Dit wordt beter na opslag; daarom zeker niet te vroeg plukken. 'Glorie van Holland' heeft vaak last van klokhuisschimmel. De appels hangen vrij goed windvast, maar wel treedt vaak vroegtijdige val op. In november beginnen de vruchten op smaak te komen. Ze zijn houdbaar tot januari. Dit ras is geschikt

als handappel en dient in mindere mate tot verwerking.

Boomeigenschappen. Door de matige groei kracht ontstaat slechts een vrij kleine boom met een mooie bolvormige kroon. Het hout is stevig. Vooral voor struikvormen een prima keuze. De bloeitijd valt middentijds, tegelijk met 'Groninger Kroon' en 'Present van Engeland' (zie verderop in dit artikel, red.). De opvallend witte bloemen leveren goed stuifmeel. Op jonge leeftijd zijn de bomen al vruchtbaar. De productiviteit is zeer goed. Ondanks de rijke dracht komen slechts weinig beurtjaren voor. 'Glorie van Holland' gold lange tijd als een van de meest productieve rassen. Daarom moet op latere leeftijd flink gesnoeid worden om vergrijzing en uitputting te voorkomen. Dit ras groeit het beste op niet al te zware grond. Over het algemeen komen weinig ziekten voor; alleen bloedluis, kanker en stip geven soms problemen.

• 'Groninger Kroon'

In 'Glorie van Holland' zien we wat een Nederlands fruitras kan betekenen.

Herkomst. Omstreeks 1875 gevonden door S.H. Brouwer te Noordbroek in Groningerland in de tuin van de heer Engels. Naar aanleiding van de herkomst ontstond waarschijnlijk ook het synoniem 'Engelse Kroon'. Ook spreekt men wel van 'Zure Kroon' om het ras te onderscheiden van een andere bekende Groninger appel, de 'Zoete Kroon'. Waarschijnlijk is het een zaailing van 'Princesse Noble'.

Vruchtkenmerken. De middelgrote vruchten zijn hoog van model en vaak iets kegelvormig. Van kleur zijn ze aanvankelijk geelachtig groen, later lichtgeel met rode vlekken en strepen. Ook zijn er appels met een egale rode blos. Rond de steelaanzet is meestal een lichte, bronskleurige roestplek aanwezig. Een mooie vrucht om te zien. Bij rijping verandert hij weinig van kleur. De appels hebben een groot klokhuis. Men kan eind september - begin oktober met de pluk beginnen. Het vruchtvlees is tamelijk vast en knappend en heeft een geelachtig witte kleur. De kwaliteit kunnen we als matig goed tot goed betitelen. De appels smaken zachtzuur en hebben weinig, maar goed aroma. Omdat ze weleens wat droog en soms gronderig zijn, is het geen topklasse vrucht. De windvastheid is goed. De vruchten zijn eetrijp vanaf november tot januari en kunnen hooguit tot februari duren. 'Groninger Kroon' kent veel toepassingen; het best dient hij echter tot hand- en moesappel.

Boomeigenschappen. De matig sterke groei resulteert in een middelgrote boom met een min of meer piramidale vorm. De bloei begint middentijds. Het stuifmeel is van uitstekende kwaliteit zodat naast zelfbestuiving ook andere rassen, zoals 'Present van Engeland', bevrucht kunnen worden. 'Groninger Kroon' in uw boomgaard is een garantie voor goede vruchtzetting. Genoemd moet worden de goede weerstand van de bloeddelen tegen nachtvorst. Vandaar dat dit ras vrijwel steeds ook goede prestaties levert in gebieden met kans op late nachtvorst. De vruchtbaarheid begint vrij vroeg en is regelmatig; het is een goede drager. De productie is als matig tot goed te kwalificeren. Door de vrij lichte appels geeft hij echter relatief

weinig kilo's. Er bestaat een neiging tot beurtjaren. Door dunnen en snoeien kan dit probleem vrijwel worden uitgeschakeld; tevens ontstaan dan grotere vruchten en een betere bladstand. 'Groninger Kroon' stelt nauwelijks eisen aan de bodem. Op alle gronden, vooral op lichte gronden, zijn zeer goede resultaten behaald. Er wordt wel gezegd dat op klei de vrucht minder houdbaar zou zijn; evenzo zou de kans op vruchtboomkanker toenemen. Hoewel de boom over het algemeen gezond is kunnen bloedluis, spint, meeldauw, schurft en eventueel kanker optreden. Voor de commerciële fruittelers was een bijkomend probleem de zwavelgevoeligheid van het blad. Juist dit scheikundige element werkt prima als schimmelbestrijder. Op de wind geplaat komen minder schimmelziekten voor.

'Groninger Kroon' is "wereldberoemd" in Noord-Nederland.

- 'Notarisappel'

Herkomst. In 1899 werd dit ras op de zaailingvruchten tentoonstelling van de Luntersche Tuinbouw-Vereeniging (LTV) bekroond met een geldprijs. In artikelen van de LTV wordt omstreeks 1895 al melding gemaakt van een ras dat qua eigenschappen veel weg heeft van 'Princesse Noble'. In ieder geval moet het ras dus al voor 1890 bestaan hebben als zaailingboom; het duurt namelijk een jaar of zeven voordat zo'n boom kan dragen. Winner was notaris J.H.Th.W. van den Ham (1822-1912) uit Lunteren. Vanaf 1899 is onthout kosteloos geleverd aan boomkwekers. 'Notarisappel' is toen verspreid over heel Nederland. Waarschijnlijk stamt dit ras af van 'Princesse Noble'. **Vruchtkenmerken.** Een grote tot zeer grote, onregelmatig gevormde vrucht, vaak asymmetrisch van model. Over het algemeen zijn ze hoger dan breed. Van kleur lichtgroen en bij rijpheid geelgroen met wat rode blos. Bij het liggen wordt de schil vettig. De pluk kan omstreeks half september beginnen. Na enkele weken zijn ze rijp genoeg om te eten. Het vruchtvlees is lichtgeel, stevig en saprijk. 'Notarisappel' is een goede tot zeer goede appel. De smaak is zachtzuur met een aangenaam aroma. Vanwege de grote vruchten dit ras liefst op een beschutte plek zetten, anders kunnen veel vruchten voortijdig afwaaien. Tot ongeveer eind januari zijn de vruchten houdbaar, maar in sommige jaren zijn ze duurzamer. Een eerste klas handappel.

Boomeigenschappen. Een vrij krachtige groeier, die een brede en toch wat piramidale, nogal grote boom vormt. De bloei valt middentijds. 'Notarisappel' produceert slecht stuifmeel dat triploïde is. Omdat zelfbestuiving slechts een matige dracht oplevert, is kruisbestuiving beter. Geschikte rassen zijn 'Groninger Kroon' en 'Transparente de Croncels'. De vruchtbaarheid begint al op jonge leeftijd en is goed en regelmatig. Er worden veel kilo's geproduceerd, omdat de vruchten groot zijn. De bodem moet goed ontwaterd zijn; droge en lichte gronden hebben de voorkeur. Volgens sommige bronnen gedijt dit ras niet op zware klei, maar volgens eigen waarnemingen valt dit mee. In mijn woonplaats staan bomen al jaren tot volle tevredenheid. Dunnen is vrijwel niet nodig. 'Notarisappel' is gemakkelijk in de teelt, al komt weleens kanker in de toppen van het jonge hout en kurkspit in de vruchten voor.

Dat een zaailingappel niet altijd overeenstemt met het denkkeeld 'klein, hard en zuur' bewijst 'Notarisappel'.

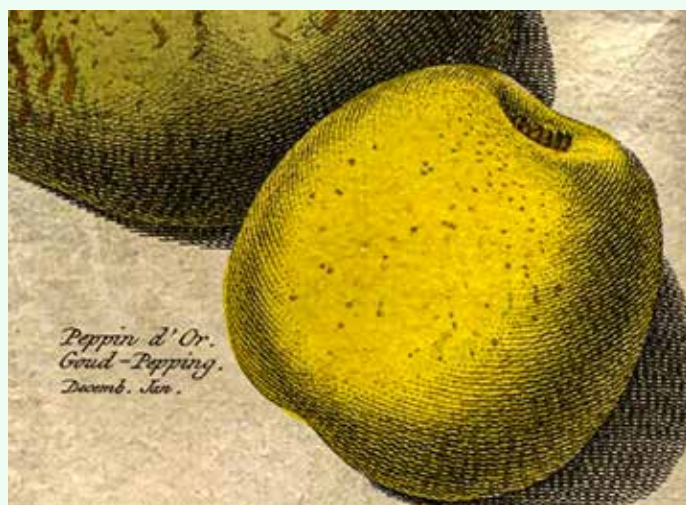
- 'Pépin d'Or'

Herkomst. Een zeer oud ras dat in 1753 al door de Friese pomoloog Johann Hermann Knoop in zijn boek "Pomologia" wordt vermeld. Waarschijnlijk is het van oorsprong een Franse appel. Een Nederlands synoniem is 'Goudpippeling'.

Vruchtkenmerken. De vrij kleine vrucht is rondachtig en mooi glad. Van kleur is hij groenachtig geel, bij rijpheid mooi goudgeel (vandaar de naam!) met fijne bruinachtige stippen. Vanaf november kan er geplukt worden. Door het mooie uiterlijk is de verleiding om hier eerder mee te beginnen groot. Een te vroege pluk resulteert echter in gerimpelde appels tijdens de bewaring.

Het vruchtvlees is geelachtig, sappig, vast en toch zacht. Volgens Knoop "...van een zeer aangename, geurige, verhevene smaak; wordende dezelve genoegzaam van yder voor de lekkerste van alle Appels gehouden...". Sommige auteurs vergelijken de smaak met het geurige van ananassen. De vruchten zijn vanaf december klaar voor gebruik. Ze hebben een grote duurzaamheid; tot in mei zijn ze houdbaar. Een eerste klas tafelappel die ook gestoofd of anderszins verwerkt kan worden.

Boomeigenschappen. De goed groeiende boom wordt niet groot door de grote vruchtbaarheid. Hij vormt fijn houtgewas en op den duur ontstaat een ietwat breed boompje. Er zijn geen specifieke bestuivingsproblemen bekend. 'Pépin d'Or' is een sterk dragend ras. Door de geringe groeikracht ook geschikt als leiboom. De bomen zijn zeer winterhard.

'Pépin d'Or' heeft geen spectaculair uiterlijk. Bron: J.H. Knoop, "Pomologia".

- **'Present van Engeland'**

Herkomst. Een al oud ras dat in de 19e eeuw voor het eerst in de kwekerscatalogi opduikt. Het ras komt in de buitenlandse literatuur niet voor en is dus vermoedelijk inheems. Herkomst onbekend. In 1863 was ze al behoorlijk verspreid. 'Heerappel' is een weinig gebruikt synoniem. 'Present van Engeland' werd vroeger veel geteeld in de IJsselstreek.

Vruchtkenmerken. De grote vruchten hebben een zeer merkwaardige vorm, namelijk langwerpig; breed bij de steel en spits toelopend naar de kelk als een omgekeerde peer. Opvallend is het zeer grote klokhuis. De lichtgroene kleur verandert bij rijpheid in zacht geelachtig met weinig pastelleurige, lichtrode blos. De pluktijd valt begin oktober, terwijl vanaf november de vruchten eetrijp zijn. Het losse en saprijke vruchtvlees is wit en smaakt zeer goed. Opmerkelijk is het bescheiden maar aparte aroma. De vruchten zijn zachtzuur tot zoet. De appels zijn vrij goed bewaarbaar, namelijk tot eind februari - begin maart. Een prima handappel die niet in de vergetelheid mag raken.

Boomeigenschappen. 'Present van Engeland' is een matige groeier en vormt op den duur een matig grote boom. Daar komt nog bij dat het een moeilijke kroonvormer is vanwege het slappe, hangende hout. Vandaar dat vroeger vaak in de kroon geënt werd bovenop een bestaande boom. Het te gebruiken enthout moet eindknoppen hebben. De lange kale takken bezitten slechts aan de uiteinden zijhout. Er zitten veel slapende ogen op eenjarige twijgen. Bij de snoei moet hiermee rekening worden gehouden. Dit ras bloeit middertijds met trossen aan het einde van vrijwel kale takken. Het is een zelfbestuiver die ook andere rassen, zoals 'Groninger Kroon' en 'Schoone van Boskoop' kan bevruchten. De vruchtbaarheid treedt vroeg in en is goed; op latere leeftijd zeer goed. Door de lichte vruchten worden geen hoge kilo-opbrengsten bereikt.

Bodemseisen worden behalve de bekende voorwaarden voor een succesvolle appelteelt niet gesteld. Van de ziekten wil ik slechts kanker, bloedluis, zaagwesp en klokhuischimmel noemen.

Zeer afwijkend van de geëigende appelvorm is 'Present van Engeland'.

- **'Reine des Reinettes'**

Herkomst. Vermoedelijk ontstaan als toevalszaailing in Frankrijk; al voor 1700 was hij daar bekend. Via Engeland (introductie) door de boomkweker Kirke uit Brompton (begin 1800) kwam de appel in Duitsland terecht. Daardoor wordt onrecht weleens verondersteld dat het een zeer oude Engelse appel betreft: 'King of the Pippins'. Dit ras wordt in Duitsland veel op zwakke onderstam geteeld met redelijk veel succes.

Vruchtkenmerken. De middelmatig grote vruchten zijn geelgroen, later oranjegeel met gevlamde rode strepen. Een zeer mooie appel bij voldoende belichting. Van vorm zijn ze langwerpig met stompe uiteinden; soms ook wel breder dan hoog. De vruchten zijn opvallend regelmatig en uniform gebouwd. De schil is glad maar niet

vettig. Vrij vroeg, namelijk van half tot eind december kan de oogst binnengehaald worden. Vanaf oktober zijn de appels eetrijp. Het geelachtige vruchtvlees is sappig, vast en knapperig, later zachter maar niet droog. De smaak is aangenaam zoetig zachtzuur en heeft iets nootachtigs. De kwaliteit van de kleine en ongekleurde vruchten is slecht. De appels zijn niet drukgevoelig. Een bezwaar van dit ras is dat de vruchten last hebben van voortijdige val; ze zitten niet erg vast aan de boom. Tot januari, en soms tot maart zijn ze houdbaar. Een uitstekende handappel voor vers gebruik.

Boomeigenschappen. Door de middelsterke groeikracht ontstaat een kleine, smalle boom. Het is een steile, stugge groeier met dichtbebladerd hout. Er worden vaak lange scheuten gevormd waarop in het tweede jaar veel korte vruchtsporen ontstaan. Om een betere verdeling van de vruchten te bewerkstelligen is uitbuigen aanbevolen. 'Reine des Reinettes' is geschikt als leiboom. De bloei valt middertijds, tegelijk met 'Groninger Kroon'. Hij kan andere rassen bestuiven, zoals 'Schoone van Boskoop'. Een goede bestuiver is 'AnanasreINETTE', maar ook bestaat de neiging tot parthenocarpie. Het ras is vrij vroeg en goed vruchtbaar, maar voor voldoende dikke vruchten moet gedund worden. Beurtjaren komen nauwelijks voor. De productie is matig doch regelmatig. Vooral voor lichte, warme en droge grond, die echter wel voldoende vocht moet bevatten is 'Reine des Reinettes' een uitstekende keuze. Op deze bodems komt de smaak volledig tot ontwikkeling. In de bomen komt weleens ziekte voor. Kanker, meeldauw, bloedluis en schurft leveren soms problemen op. Maar rekening houden met de rasspecifieke eisen voorkomt veel ellende. Bij dit ras is verjongingssnoei nodig in verband met de snelle vergrijzing van het vruchthout.

Merkwaardig is het dat 'Reine des Reinettes' niet meer bekendheid geniet in ons land.

- **'Reinette Rouge Étoilée', de bekende 'Sterappel'**

Herkomst. Vermoedelijk afkomstig uit Zuid-Limburg, Belgisch Limburg of de onmiddellijke omgeving ervan. Oude beplantingen werden gevonden rond Maastricht, Luik en Sint-Truiden. 'Sterappel' werd voor het eerst beschreven in 1830. Het ras kent veel synoniemen, zoals 'Pomme de Coeur' en 'Rote SternreINETTE'. Als u een willekeurig persoon vraagt naar een oud appelras wordt deze vaak genoemd. Hij is veel geroemd en leeft nog in de herinnering van het grote publiek.

Vruchtkenmerken. De kleine tot middelmatig grote vruchten zijn iets platrond tot rond van vorm. De appels zijn zeer gelijkmatig en regelmatig van uiterlijk. Alhoewel de kleur eerst groen is, ontstaat later - bij narijping - de bekende donkerrode kleur met duidelijke lenticellen; de geelachtig-grijze "sterretjes". Niet plukken voor half september is aan te bevelen, niettegenstaande de voortijdige vruchtval! In Limburg liet men de vruchten vroeger narijpen op stro onder de bomen, waar onder invloed van zon en koude nachten de prachtige rode kleur tevoorschijn kwam. Sterappel is eetrijp vanaf half november.

Het vruchtvlees wordt roze tot lichtrood bij nakleuren en is vrij droog, vast en knappend. De smaak is matig tot goed; zachtzuur met een speciaal aroma. Bij onvoldoende narijping blijft de appel te zuur, en krijgt het vlees niet de bekende sterappelkleur. De vruchten hangen niet windvast, een beschutte plek is daarom het beste. Hooguit tot eind januari blijven de appels goed, maar beter is het ze voor nieuwjaar te consumeren. Een matige tot redelijk goede handappel. **Boomeigenschappen.** De boom groeit vrij langzaam, zodat pas op latere teeftijd een grote, steile, wat piramidale kroon ontstaat. Dit ras vormt fijn en vrij kaal hout. Hij is eigenlijk alleen geschikt voor hoogstam. Op zwakke onderstam zien we vaak verlies van het sterappelkarakter. Door de late bloei kan goede bestuiving soms een probleem vormen. Plant daarom 'Bloemeezoet', 'Brabantsche Bellefleur', 'Court-Pendu', 'Dijkmanszoet', 'Lombarts Calville' of 'Zoete Ermgaarde' in de buurt. Het goede stuifmeel staat borg voor wederzijdse bevruchting. De vruchtbaarheid treedt laat in en de productie is matig. Op oudere leeftijd wordt die beter. De bomen leveren slechts weinig kilo's vanwege de kleine vruchten. Sterappel stelt betrekkelijk veel eisen aan de bodem. Die moet diep doorwortelbaar, liefst licht en goed ontwaterd zijn. Zavel en goede zandgrond zijn het beste; op zware klei worden mindere resultaten behaald. Veel dunnen en snoeien geeft een betere vruchtmaat en mooiere appels. Ook de soms optredende beurtjaren worden zo voorkomen. Ziekten komen relatief weinig voor; alleen stip, lenticelrot en wormstegigheid kunnen problemen geven. Op vochtige gronden is er kans op vruchtboomkanker. Sterappel is gevoelig voor kaligebrek.

Tekst: Auke Kleefstra

Voor plaatsing van bovenstaand artikel is toestemming gevraagd aan en gekregen van de auteur en de redactie van Groei & Bloei. Het is eerder verschenen in het decembernummer van jaargang 1993, pp. 51-55.

VRUCHTBOMEN EN KLEINFRUIT

Biologisch - dynamische
KWEKERIJ
DE VROLIJKE NOOT

Oosterbutenweg 2
8251 GH Wapserveen
tel. 0521 - 321 580
www.devrolijkenoot.nl

NL_BIO-01
skal 6148

verkoop van november tot mei
op vrijdag en zaterdag van 9:00 tot 17:00 uur.
Overige dagen op afspraak

Het programma was die dag als volgt:

9.15 uur Verzamelen genodigden op de Fruithof in Frederiksoord, Majoor van Swietenlaan 1A, 8382 CE Frederiksoord (parkeren kan bij Museum de Proefkolonie).

9.30 uur Ontvangst van Commissaris van de Koning van de provincie Drenthe, mevrouw A. Mulder en burgemeester van de gemeente Westerveld, de heer J. Spoelstra.

Welkomstwoord door bestuurslid Fruithof Auke Kleefstra.

9.40 uur Aanplant nieuwe leiboom door de Commissaris van de Koning van de provincie Drenthe, mevrouw Agnes Mulder. Zij houdt daarna een korte toespraak.

9.50 uur Aanplant nieuwe leiboom door de burgemeester van de gemeente Westerveld, de heer Jouke Spoelstra. De burgemeester houdt daarna een korte toespraak.

10.00 uur Dankwoord door bestuurslid Fruithof Arend Steunenbergh en overhandigen presentje door bestuurslid Teunis Kalverboer, afscheid nemen van CvdK en burgemeester.

10.15 uur Koffie/ thee met iets lekkers voor de genodigden en de vrijwilligers. Gelegenheid voor Auke Kleefstra om iets te vertellen over de leiperen.

Auke Kleefstra, bestuurslid van de Fruithof Frederiksoord, hield de volgende toespraak:

Goedemorgen dames en heren,

Mijn naam is Auke Kleefstra. In het bijzonder wil ik de Commissaris van de Koning van de provincie Drenthe, mevrouw Agnes Mulder en de burgemeester van de gemeente Westerveld, de heer Spoelstra, welkom heten. Wij voelen ons zeer vereerd met uw bezoek! Uiteraard heet ik ook alle overige genodigden, betrokkenen en niet in het minst onze vrijwilligers van harte welkom.

De Fruithof is opgericht in 1995 als beheersstichting voor de vruchtbomencollectie van de Noordelijke Pomologische Vereniging. Dit levend erfgoed bestaat uit ruim achthonderd hoogstamfruitbomen van ongeveer 550 unieke rassen van appel, peer en pruim. Hieronder vallen Noordelijke, Nederlandse, Europese en overzeese rassen. In het kader van het behoud van biodiversiteit streven wij, samen met gelijkgezinden, naar een officiële status voor onze collecties om een verder verlies van genetische eigenschappen te voorkomen.

Zo dadelijk ga ik de Commissaris en de burgemeester vragen ieder een jonge leiperenboom te planten. Onze perenleiding is aangeplant vanaf 1995/ 1996 naar voorbeeld van de leibomen op de voormalige G.A. van Swieten Tuinbouwschool, waar nu De Proef gevestigd is. De perenleiding daar dateert van omstreeks 1890.

De kunst van het leiden van vruchtbomen is waarschijnlijk ontstaan in de zestiende eeuw in Frankrijk. Op deze wijze, als vollewindperenleiding, vaak ook aan muren of als een snoer langs de grond, was het mogelijk warmte behoevende rassen in noordelijker gelegen streken te telen. Geleidelijk aan ontwikkelde zich een cultuur om de bomen zo strak mogelijk in diverse symmetrische types te vormen. Zo kon kwalitatief hoogwaardig fruit in een beperkte ruimte worden geteeld. In feite zijn leibomen een fraaie synthese van natuur en cultuur.

Onze perenleiding bestaat uit ongeveer 150 stuks hand- en stoofperen van veel verschillende rassen. Door de jaren heen zijn helaas een aantal bomen uitgevallen. Gelukkig konden de vrijwilligers van De Proef ons helpen aan vervangende leibomen. Onder leiding van Harrie van Noort is daar een kwekerij van jonge leibomen gestart. Een mooie kans om onze perenleiding of perenallee te verrijken met voor ons nieuwe rassen.

Pomologie

Theorieën over de vermenigvuldiging

Honderd jaar geleden werden er series boekjes over onderwerpen, zoals plantkunde, vruchten-, groente- en bloemteelt uitgebracht voor gebruik bij cursussen en 'scholen'. Deze cursussen werden 's winters aangeboden aan mensen die in de land- en tuinbouw werkten, omdat het werk op het land dan stillag. Deze keer een hoofdstuk over de theorieën met betrekking tot de vermeerdering van boomkwekerijgewassen uit het boekje "Vruchtenteelt" uit 1930. De oude spelling is gehandhaafd.

Het mag als bekend verondersteld worden, dat de in boomkwekerijen voorkomende variëteiten bijna alle kruisingsproducten zijn en wanneer men zaden van deze uitzaait, is de kans al zeer gering, dat daaruit nakomelingen verkregen worden, welke dezelfde eigenschappen bezitten als de moederplant.

Daarbij komt nog de omstandigheid, dat de uit zaad verkregen jonge planten een zeer langen groeitijd vragen voor ze vruchten geven, zoodat dus tot zoo lang de eigenschappen van de vruchten voor ons onbekend blijven. Ook zal de groei van al die zaailingen verschillend kunnen zijn, zoodat het kweken van boomen langs dezen weg niet door te voeren is.

Voor aanplantingen vraagt men steeds goed bekende vruchtvariëteiten. Appels als Goud Reinette en Bellefleur vindt men in de meeste boomgaarden; ze worden bij groote hoeveelheden aangeplant en waar ze uit zaad dus niet terugkomen, dient men voor het aankweken een anderen weg in te slaan.

Dat het evenwel ook mogelijk is goede variëteiten uit zaad te telen, wanneer men slechts de gelegenheid heeft op vruchtbaarheid te wachten, zoodat men de groeieigenschappen der uit zaad voortgekomen boomen leert kennen, heeft de Luntersche Zaailing- Vereeniging (opgericht in 1877) aangetoond. Op haar eerste gehouden tentoonstelling in 1899 trof men daar appels aan als de Notarisappel, de Lemoenappel enz., die werkelijk tot de goede variëteiten mogen worden gerekend, hoewel deze evenmin ziektevrij zijn.

Notarisappel. Collectie NPV-Fruithof.

Schone van Boskoop, synoniem Goudreinette. Collectie POM Noord-Holland.

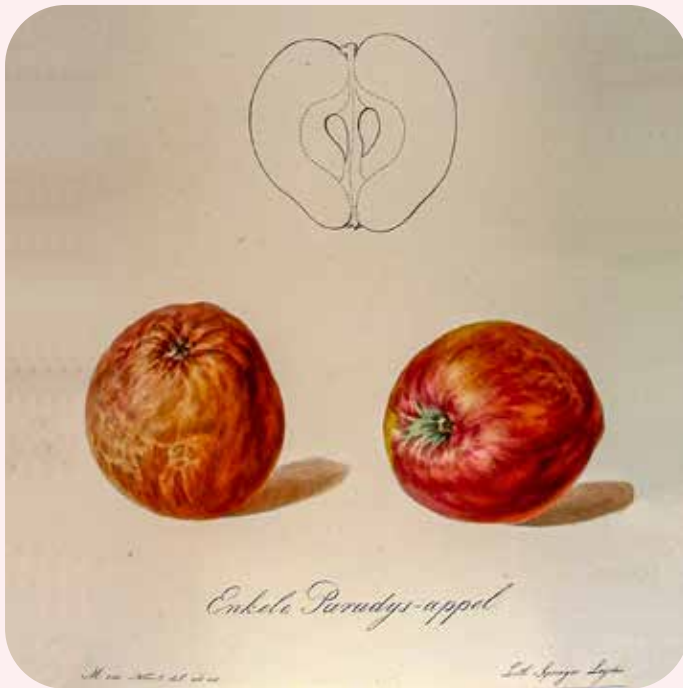
Lemoenappel. Collectie CGN.

Brabantse Bellefleur. Collectie FyF.

De verouderingstheorie

Men is van de meening uitgegaan, dat men uit zaad krachtiger groeiende boomen met betere vruchten zou krijgen, dan dit bij vele der bestaande variëteiten het geval is, terwijl de vatbaarheid voor ziekten tot een minimum zou worden beperkt. Men merkte in de praktijk op, dat ziekten en beschadiging door insecten talrijker op de vruchtboomen begonnen voor te komen en schreef dit toe aan het verouderen van vele variëteiten. Zoo zag men o.a. zelden meer goede exemplaren van de bekende Paradijsappel en ook andere veel gezochte variëteiten schenen het op te gaan geven.

Enkele Paradijsappel bij Matthieu van Noort (1830).

Naast degenen, die dit toeschreven aan de steeds sterker optredende ziekten, waren er anderen, die van de opvatting uitgingen, dat bij de kunstmatige vermenigvuldiging door enting, waarbij steeds een knopdragend deel van een bestaande boom moet worden genomen, om dit op een zaailing over te brengen, de leeftijd van de ent gelijk was aan die van de oude plant. Bij deze voortplantingsmethode ontstaan immers geen nieuwe planten, doch feitelijk mag men van 't standpunt uitgaan, dat het leven van de oude plant in het jonge entlot wordt voortgezet. Men mag nu aannemen, dat al onze Goud-Reinetten en andere vruchtvariëteiten ieder van één afkomstig zijn, dus zij zouden op die wijze eigenlijk den leeftijd van de stamsort bezitten. En dat met dien hoogen leeftijd allerlei gebreken gepaard gaan, zou zijn aan te nemen.

De verouderingstheorie heeft zijn aanhangers, doch daarentegen staan anderen, die de bewering hebben uitgesproken, dat er van uitsterven van de variëteiten geen sprake is. Zij wijzen op verschillende variëteiten, die reeds eeuwen in cultuur zijn en waarvan men nog talrijke goede boomen kan aantreffen. Tegenover deze oudere, nog goed groeiende, staan variëteiten, die in lateren tijd ontstaan zijn en tal van gebreken vertoonen of zeer sterk van ziekten te lijden hebben. Dikwijls vinden we volgens hen de oorzaak van achteruitgang in een minder gewenschte standplaats of een grondsoort, die met betrekking tot zijn natuur- en scheikundige eigenschappen ongeschikt is voor een goede ontwikkeling van vruchtboomen. De verouderingstheorie heeft dus nog lang geen vasten voet gekregen.

De schrijver over de keuze van het enthout

Deze neemt men zoo mogelijk van vruchtboomen, die reeds vruchten droegen, zoodat men van de goede variëteit verzekerd is. Tevens heeft men er op te letten, dat de boom kerngezond is en de rijzen (het enthout, red.), welke men in 't najaar, na den bladafval snijdt, zooveel mogelijk aan de buitenzijde van den boom begroeid zijn. Het hout is dan beter uitgerijpt. Waterloten zijn totaal ongeschikt, wijl dit hout te veel in de schaduw heeft gestaan en gemakkelijker kan bevrozen. Men bindt een tien à vijftiental entrijzen bij elkaar, voorziet dit bundeltje van een etiket en plaatst het buiten de zon en zoodanig aan den voet bedekt, dat ze zelfs bij vorstig weer gemakkelijk uit den grond te nemen zijn. Bij het enten maakt men liefst geen gebruik van de onderste en bovenste ogen, doch van die, welke in 't midden zitten. Deze zijn 't best volgroeid en zullen dus de krachtigste scheuten kunnen geven. 't Spreekt van zelf dat hout van zieke boomen niet genomen mag worden, daar de ziekte licht mee wordt overgebracht.

Het is van belang (en dit wordt door de voorstanders der bovengenoemde verouderingstheorie te veel uit 't oog verloren) bij het enten van vruchtboomen voldoende acht te geven, dat men krachtig enthout gebruikt en sterk groeiende onderstammen. Te veel wordt vooral bij nieuwe variëteiten gebruik gemaakt van alle hout, dat men maar eenigszins voor dit doel van de nieuwe plant af kan snijden. Men wil snel werken, zoo spoedig mogelijk een groot aantal exemplaren verkrijgen en reeds bij de eerste vermenigvuldiging wordt bij 't nemen van krachteloos enthout de kiem gelegd voor een minder krachtige ontwikkeling. Niet alleen de eerste planten zullen daardoor reeds tegenslag in ontwikkeling ondervinden, doch alle daaropvolgende generaties van jong geënte boomen, welke van deze minder sterke groeiers afkomstig zijn, zullen straks de voorstanders van de verouderingstheorie in hunne meening versterken, terwijl toch de oorzaak in andere richting moet worden gezocht.

Als de verouderingstheorie juist zou zijn, waarom schrijven dan bekende Duitsche pomologen, dat de appel Roode Paradijs (zie Deutschlands' beste Obstsorten), behalve de hier en daar soms optredende kanker en schurft geen fouten bezit. Er zullen dus andere oorzaken zijn, welke sommige vruchtboomen in ons land aan uitputting doen lijden.

Bron: A. Schuttevaër, Vruchtenteelt. Leidraad voor het Land- en Tuinbouwonderwijs. Serie A no. 1, eerste deeltje, 6e druk. W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1930, pp. 10-13, 30.

Foto's (tenzij anders aangegeven): Marianne van Lienden.

Pomologie

Een raadselachtige appelboom Determinatie van een modern ras

Het overkomt de beste tuinliefhebber dat, ondanks zorgvuldigheid, de labels met plantnaam of boomsoort verloren gaan. Ruim tien jaar geleden veranderde ik mijn zuidgelegen Engelse tuintje op de polderklei in een eetbare tuin met moestuinvakken en kruiden. Enkele jaren later bleek het label van een schraal appelboompje tegen de schutting verdwenen. Van dit label wist ik wel dat dit boompje in zuilvorm gekweekt was en dat de appelkleur felgroen was, zoals van de Granny Smith. De eerste jaren was ik blij met iedere tak die groeide, maar tegen de tijd dat ik mij verdiepte in de snoeiwijzen van mijn fruitbomen, bleken de zijscheuten dusdanig fors, dat de zuilvorm geen optie meer was. Bovendien groeide van alle appelbomen in mijn tuin deze onbekende het beste én droeg als eerste vrucht. Die appels plukte ik groen met een lichte blos, maar die smaak was vooral lichtzuur en wrang. Tot de appels, in alle drukte van weer een oogstseizoen, langer aan de boom bleven en de kleur veranderde naar groen met rood en geel. De smaak daarvan bleek friszoet en sappig. De groei zat er nu goed in en de hoeveelheid appels nam toe. Ondertussen herkende ik het vruchthout en snoeide met enige kennis en op gevoel, maar het appelras bleef een raadsel.

Voor het kweken van mijn moestuingewassen, de kruiden en het fruit bestudeerde ik, net als eind jaren tachtig, de organische teelt met natuurlijke bemesting en gewasbescherming, en bezocht ik tevens biologische tuinen, kwekerijen en markten voor inspiratie, kennis en uitwisseling. Zo experimenteerde ik met Effectieve Micro-organismen (EM) van Agriton uit Noordwolde, schreef artikelen over ecologische onderwerpen en plukte blauwe bessen bij Weldaadbessen in Wilhelminaord.

Met weer een flinke appeloogst in de nazomer van 2024 ontdekte ik de mogelijkheid van determinatie door de Noordelijke Pomologische Vereniging bij de Fruithof in Frederiksoord. Daarvoor meldde ik mij met een zakje appels bij de pomoloog, die het formulier invulde over de snoeiwijze, leeftijd (>10 jaar), grondsoort (klei), kleur, grootte/zwaarte van appel en textuur van schil, en toen was het wachten op de uitslag. Enkel in de kleur van de (onrijpe) groene appels bleek er enige overeenkomst met het oudhollandse ras Glorie van Holland. Voor zeker was het dus een modern ras.

Foto's: appeloogst Bolero 2024. De opbrengst in 2025: ± 30 kilo waarvan ruim 10 appels van meer dan 300 gram.

Met het idee waar ik op kon letten en met mijn ervaring in genealogisch en historisch onderzoek, startte ik mijn zoektocht op internet. De grote variëteit in kleuren van de Glorie van Holland bleek geen hulp, maar wel dat dit ras niet zelfbestuivend zou zijn. Mijn andere appelbomen bloeiden nog niet, dus moest de onbekende wel zelfbestuivend zijn.

Bij het googlen van een zuil- of ballerinaboom met groene appel vond ik enkel het moderne ras Bolero. De herkomst van Bolero was

wel op de website fruitbomen.net te lezen: in 1976 gekweekt uit de zuilappel McIntosh (ofwel McIntosh Wijcik) en Greensleeves, door het beroemde East Malling Research Station, Kent (UK). De Greensleeves bleek een kruising van de Golden Delicious en de James Grieve.

Tot mijn grote verrassing vond ik bij de gerenommeerde Duitse boomkwekerij Ley in Meckenheim de Bolero met rode appels. Bovendien trof ik op pomiferous.com niet alleen een uitgebreide omschrijving van de Greensleeves, namelijk: middelgrote tot grote appel, zware oogst, kneust makkelijk en is niet lang bewaarbaar, maar ook een omschrijving van diens voorouder de James Grieve Red, wat betreft de smaak én de kleur, maar 'waarvan Red meestal wordt weggelaten'. En juist deze toevoeging verklaart die 'sterke rode en bij consumenten geliefde kleur', die overeenkomt met mijn appels, net als het 'James Grieve aroma'. Omdat er een serie is van zuil- of ballerina-appels met

dansnamen zoals Samba, Waltz, Maypole en Polka, paste ook de Bolero in dat rijtje. Wat een leuke vondst.

Al deze informatie gaf mijn appelboom een echt karakter en inmiddels groeien er in mijn eetbare tuin ook twee enten van dit ras, geënt door een vakkundige vrijwilliger op een open entdag in maart 2025. Wat een kennis en vakmanschap, want als het determineren van een modern ras al veel verwarring kan geven, hoe ingewikkeld kan determinatie van (eeuwen)oude fruitrassen dan zijn.

Daarom alle waardering voor de kennis van de Noordelijke Pomologische Vereniging en voor het behoud van de collectie van oude fruitrassen door de vele vrijwilligers bij De Fruithof.

© Ine van Staveren
10 april 2026
Website: www.eko-azakh.nl

Borg Verhildersum Deel 1 Huis en tuinen

Het verhaal over de Borg Verhildersum is in twee delen gesplitst. In dit nummer worden de Borg Verhildersum en de in geometrische patronen aangelegde tuinen besproken en in de volgende PomoPost de boomgaard. Midden in het Noord-Groninger wierdenland- schap ligt, even ten oosten van het dorp Leens, het 32 ha grote landgoed met als kern de borg Verhildersum, die tot 1953 bewoond werd en waar tegenwoordig cultuur en natuur op een harmonieuze manier samengaan. Het huis en het landgoed bieden een beeld van het wonen en werken op het Groninger platteland in 1850. Rondom de borg zijn allerlei vormen van tuinen aangelegd, zoals een lusthof met prieel achter de borg, een kruidentuin met kas, een dierenpark, een boomgaard, een groentetuin bij het arbeidershuis en een boerenerf bij de museumboerderij.

De voorzijde van de Borg. Foto website.

Huis en borgterrein

Het huis, dat oorspronkelijk in de 14e eeuw als 'steenhuis' of borg gebouwd was, had een langgerekte en smalle vorm. Het werd in de loop der eeuwen uitgebreid, herbouwd na verwoestingen en weer gedeeltelijk gesloopt. Uiteindelijk kreeg het huis in de 19e eeuw zijn huidige voorgevel. De verschillende bouwperiodes zijn goed herkenbaar met diverse baksteensoorten en -formaten in het metselwerk van de achtergevel. Er is één bouwlaag op hoge kelderderdieping onder een schilddak met grijze pannen en twee schoorstenen. De borgmuren staan met de aan de voorzijde (= zuidzijde) uitgebouwde bakstenen borgklip (bouwkundig dus één geheel vormend met het huis) direct in de brede binnengracht. Het voorterras heeft een voortuintje en keermuren, die het verlengde zijn van de korte zijmuren van de borg; de derde keermuur, die de twee andere verbindt, loopt evenwijdig aan de voorgevel van de borg en fungeert als bruggenhoofd van de toegangsbrug. De symmetrische voorgevel is negen traveeën (= eenheden) breed, namelijk een neoclassicistische ingangspartij met dubbele glasdeuren en halfcirkelvormig bovenlicht in het midden met aan beide zijden ervan drie zeslichts vensters en een dienstingang. Daarboven bevindt zich een kroonlijst met triglifien (verticale sleuven) in fries. De achter- en zijgevels, die direct in de gracht staan, hebben een onregelmatige raamindeling. De borg heeft stijkkamers met van elders afkomstige onderdelen, onder andere schoorsteenmantels en behangsels.

Het borgterrein is relatief klein en zeer symmetrisch, waarvan de structuur het belangrijkste aspect vormt. Deze structuur, 16e-eeuws of ouder, bestaat uit een lange oprijlaan – de centrale as op het midden van het huis gericht – die uitmondt in het terrein binnen de dubbele omgrachting. Het borgterrein is omgeven door een oude bomen- en struikensingel; van een eigenlijke parkaanleg is geen sprake.

Het borgterrein bood vroeger plaats aan moestuinen, een kleine boomgaard en wellicht enige sierbeplantingen. De huidige inrichting is eigentijds; zij stamt uit de jaren vijftig (en later) van de 20e eeuw. Verder staan er op het terrein een dienstwoning met schuurruimte, een schathuis en een duiventil; het geheel is omgeven door weilanden, die als open ruimten van belang zijn voor de silhouetwerking van de buitenplaats en om die reden in het complex opgenomen zijn.

Borg Verhildersum wordt omringd door water. Foto website.

Een stukje geschiedenis

De naam Verhildersum zou afgeleid zijn van ver (= vrouw) Hilde(rt), maar wanneer ze geleefd heeft, is niet bekend. Dat moet voor het eind van de 14e eeuw zijn geweest, want in die tijd wordt ene Aylcko Ferhildema vermeld – ook wel Aylcko Onsta genoemd – van de adellijke familie Onsta uit Sauwerd. In de 15e eeuw is de borg samen met de borg van de Onsta's door de stad Groningen verwoest. In 1514 is de borg voor 1200 goudgulden weer opgebouwd, samen met een bouwhuis, brouwerij, stal en brug. Tot in de Tachtigjarige Oorlog waren Onsta en Verhildersum verbonden. Via de vrouwelijke lijn werd Ludolf Tjarda van Starckenborgh in 1587 eigenaar van het oude steenhuis, de bijbehorende boerderij en de stenen die op de grond lagen.

Met de vestiging van de familie Tjarda van Starckenborgh Stachouwer begon een nieuwe fase in de geschiedenis van Verhildersum. Het huis was geen dependance meer van de Onstaborg, het werd "zelfstandig". Ongetwijfeld heeft deze vermogende familie het oude huis bewoonbaar gemaakt. Hun zoon Lambert breidde het landbezit uit en kocht veel rechten in de regio. Daardoor werd Verhildersum een van de belangrijkste borgen in het noordwesten van Groningen. In 1694 is er sprake van het huis Verhildersum met grachten, hoven, tuinen, geboomten en singels. De adellijke familie Tjarda van Starckenborgh-Clant, waarvan het familieportret uit 1670 in de grote zaal van Verhildersum hangt, spiegelde zich aan het Stadhoudelijk Hof in Leeuwarden, waar Willem Frederik van Nassau-Dietz, graaf/vorst, Stadhouder van Friesland (1640-1664), verbleef.

Het familieportret van de familie Tjarda van Starckenborgh.

In 1740 wordt huis beschreven als “uit water opgetrokken en met een royaal voorhuis van vijf benedenvertrekken en drie bovenvertrekken, met kelders en behangsels.” Een afbeelding uit die tijd toont een gebouw met vier vleugels rondom een binnenplaats. Op een latere afbeelding is te zien dat de Borg in de 18e eeuw in verval raakte, want de poortvleugel en de linkervleugel waren toen verdwenen. In 1781 werd ook de rechtervleugel afgebroken.

In 1821 werd het huis, dat toen nog zes vertrekken had, verkocht aan notaris Hendrik van Bolhuis. Na zijn dood vererfde het huis op zijn dochter Geertje, die in 1850 getrouwd was met Hendrik Frima. Deze familie verkocht het huis in 1953 aan de gemeente Leens.

De tuinen rondom Verhildersum. Foto: www.winsum.info

De tuinen

De laatste eigenaar van de Borg, de familie Frima, won diverse prijzen bij landelijke (nuts)tuinwedstrijden met de groentetuin en fruitkassen. Maar na de verkoop aan de gemeente Leens was er onvoldoende onderhoud. In 1968 hebben de oud-conservatrice van de Borg, initiatiefneemster en gepassioneerde heemkundige Tine Clevering-Meijer (1914-1981) en de Groningse tuinarchitect Renske Boon (1900-1985) de verwilderde borgtuin naar historisch voorbeeld opnieuw ontworpen en ingericht met dertienhonderd verschillende inheemse planten- en kruidensoorten. Dit grondplan is nog steeds aanwezig in de huidige tuin, zij het met een kleiner assortiment. Bij de aanleg van de tuinen is in de jaren zeventig van de vorige eeuw uitgegaan van de hoofse stijl van leven die de Groningse landjonkers

en hun families in de 17e eeuw erop nahielden. Een manier van leven en wonen, waarbij telgen uit adellijke families zich spiegelde aan het Stadhouders Hof. Daarbij hoorde ook een volgens een strak schema van geometrische patronen aangelegde tuin. Dit genre greep terug op de 15e-eeuwse Italiaanse renaissance tuinen, ontworpen door de architect Leon Battista Alberti (1404-1472). Deze ontwerpen werden in de daaropvolgende twee eeuwen ook in Frankrijk en door Daniel Marot (1660 of 1661-1752) in de barokke tuin bij Paleis het Loo in de Republiek van de Zeven Provinciën in aangepaste vorm nagevolgd.

De ontwerpen, die beeldhouwer Eddy Roos in 1993 voor de tuin maakte, werden door hem uitgevoerd onder de supervisie van ir. T.S. Smith, die destijds hoofd was van de historische tuinen van de Rijksdienst, een onderdeel van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. De beelden van Eddy Roos op de hoofdas kwamen zowel in een cirkel als in een vierkant te staan in een strak aangehouden schema van architectuur en een herhaling van de buxushagen. Een in geometrische patronen aangelegde tuin zoals bij Verhildersum met hedendaagse beelden van een en dezelfde beeldhouwer is uniek in Europa.

Historisch landbouwbedrijf

In 1987 vond er in de omgeving van Leens een ruilverkaveling plaats. De gronden van het landgoed rond Verhildersum zijn na die tijd als historisch landbouwbedrijf ingericht. Het landbouwbedrijf wil een weergave zijn van de agrarische bedrijven uit de streek van omstreeks eind 19e eeuw, waarbij veehouderij ten dienste van de akkerbouw staat. Het huidige bedrijf heeft een veehouderijtak, die circa 23 ha weiland en circa 1,25 ha akkerbouw omvat. De rest van het landgoed bestaat uit tuinen, een ruime oprijlaan en een weide met zwartbleeschapen, blauwe texelaars en wat geiten en kippen. De agrarische bedrijfsvoering wordt vrijwel uitsluitend door vrijwilligers gerund. Ook is er een grote boomgaard van ruim een hectare met hoogstambomen.

Besluit

Het onbetwiste middelpunt van het landgoed is de oude Borg, die in de stijl van de 19e eeuw ingericht is. Verder zijn er op het landgoed een koetshuis en een schathoes. In het koetshuis is een expositieruimte ingericht. Het herbouwde schathoes, dat ooit als veeschuur diende, is nu een restaurant annex theeschenkerij. In de museumboerderij Welgelegen in Leens wordt een collectie oude landbouwwerktuigen en oude ambachten tentoongesteld. De boerderijtuin rond de oude museumboerderij Welgelegen heeft een neoclassicistische stijl gekregen, die perfect aansluit bij de Borg. Op het terrein bevindt zich ook een arbeidershuisje waar het boerenleven tussen 1870 en 1900 getoond wordt.

Tekst: Jan Veel

Landgoed Borg Verhildersum
Wierde 40, 9965 TB Leens (Groningen)
Tel. 0595-571430
Boerderij, tel. 0595-572400

De Borg Verhildersum is van 31 maart t/m 28 oktober open voor publiek. Openingstijden: dagelijks van 10.30 - 17.00 uur, met uitzondering van de maandag.

Zie de website www.verhildersum.nl voor gedetailleerde informatie over de huidige tentoonstellingen en de nog komende activiteiten. De Borg is een van de zes Waddemusea.

Bronnen:

Museum Borg Verhildersum - Groninger Waddemuseum – Kasteel. Borg Verhildersum Leens Groningen: van 14eeuws steenhuis tot 19-eeuws buitenhuis.

De tuinen van Verhildersum › De verhalen van Groningen.

Renske Boon: een tuinarchitecte met Gronings karakter › De verhalen van Groningen. www.waddemusea.nl

De fruitteelt in Zeeland

De ontwikkeling van de fruitteelt in Zeeland is niet uitzonderlijk. Zij is in grote lijnen vergelijkbaar met die in de rest van Nederland. De plantsystemen (zie de afbeeldingen) waren ook elders in Nederland overal gangbaar. Het assortiment aan rassen was grotendeels hetzelfde, behalve een aantal typische streekassen die meestal in de teelt van voor 1900 voorkwamen.

Boomgaarden met hoogstamfruit waren vanaf de middeleeuwen tot het begin van de twintigste eeuw een belangrijk en gezichtsbepalend element van het landschap van Zeeland. Rondom boerderijen waren boomgaarden. In de 19e en 20e eeuw kwam vooral op Zuid-Beveland de commerciële fruitteelt op met bedrijven met een teelt van appels, peren en kersen van een groter omvang dan een boerenerf. Rond 1900 werd de fruitteelt hier bevorderd door initiatieven van kapitaalcrachtige personen, die daartoe de Zeeuwse Fruitteelt Maatschappij oprichtten. Die ondersteuning is na de oorlog stopgezet.

De middeleeuwen

De hoogstamfruitteelt was in Zeeland al ontwikkeld in de late middeleeuwen. Het fruit werd toen niet alleen voor eigen gebruik geteeld. Al in 1352 was er in Zierikzee sprake van een appelmarkt. In de 15e eeuw werd op dinsdag fruit verkocht op de appelmarkt in Goes, op het oostelijke einde van de Beestenmarkt. Ook in Middelburg, Reimerswaal en andere Zeeuwse steden was in de 15e en 16e eeuw sprake van fruitteelt en fruithandel van enige omvang. Dat valt af te leiden uit het ontstaan van allerlei plaatselijke keuren tegen het stelen van vruchten en verboden om boomgaarden te betreden zonder toestemming van de eigenaar. Het opstellen van regels gebeurde kennelijk omdat de fruitteelt van zó grote economische betekenis geworden was, dat er een flinke groep belanghebbenden was ontstaan.

Hoogstamboomgaard bij een Zeeuwse boerderij.

De 17e en 18e eeuw

Omstreeks de 18e eeuw was de teelt van fruit algemeen verspreid en stonden hoogstamfruitbomen vaak op of rond de boerderij. De fruitteelt was voor veel agrariërs een belangrijk onderdeel van het inkomen. In de 17e eeuw wordt gesproken over binnenlandse fruithandel. Er zijn dan veel vermeldingen van fruitbomen, die welgestelde stedelingen op hun buitenplaatsen hadden staan. In deze tuinen was relatief veel van het kort houdbare tafelfruit te vinden. Boeren richtten zich vaak meer op beter houdbare keukenfruit. Als vruchten worden naast appels, peren, pruimen, noten, mispels en kersen ook vaak aalbessen en 'kruisdoornen', kruisbessen, genoemd.

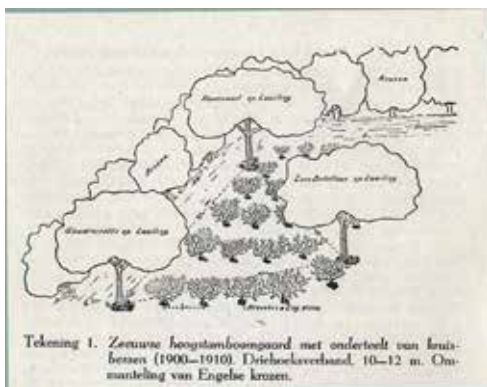
De 19e eeuw

In de eerste helft van de 19e eeuw was vooral op Zuid-Beveland al sprake van fruitteelt op commerciële schaal. J. van Hertum schreef er in 1836 over:

“Onder de verdere voorname voortbrengselen dezer streken, verdienen ook de houtgewassen hier nog eene bijzondere vermelding. Behalve dat men aan iedere boerderij eenen min of meer uitgestreken boomgaard aantreft, welke met onderscheidene soorten van Appel-, peeren-, pruimen- en kersenboomen is beplant, waarvan de vruchten gedeeltelijk tot eigen gebruik en ook tot verkoop verstreken, verdienen hier nog meer bijzonder, de zoo uitgestrekte als voortreffelijke boomgaarden, welke vooral in het oostelijk gedeelte van het eiland Zuid-Beveland worden aangetroffen, eene afzonderlijke vermelding. Deze hebben meestal eene uitgestrektheid van eenige bunders, zijn zeer fraai aangelegd en in verband beplant, met onderscheidene soorten van appel-, peeren-, pruimen-, noten-, en vooral ook met zeer vele soorten van kersenboomen. De handel welke gedurende den zomer en den herfst, met de verschillende daarvan ingezamelde vruchten, zoo wel in de zeeuwsche Steden, als naar elders wordt gedreven, mag vrij aanzienlijk worden genoemd, en levert voor vele menschen een voornamen tak van bestaan op.”

In 1847 lag volgens tellingen van de Commissie van Landbouw 1.450 hectare boomgaard ten noorden van de Westerschelde, waarvan 1.095 hectare op de Bevelanden. Het betrof vooral weilandboomgaarden met appel- en kersenbomen. Vanaf die tijd bleef het fruitareaal geleidelijk groeien. Op Zuid-Beveland vanuit de oude kernen, zoals Wemeldinge, waar rond 1900 kersenbomen van honderd jaar en meer geen uitzondering waren. Rond Goes en Kapelle waren toen veel boomgaarden van ongeveer vijftig jaar oud. Bij plaatsen als Hoedekenskerke, Nisse, Ovezande en 's-Heer Arendskerke, vond men jongere boomgaarden, die veelal in de landbouwcrisis in de jaren tachtig van de 19e eeuw aangeplant waren. De kersenteelt, die vele jaren van groot belang was geweest, breidde tegen die tijd niet meer uit. Er waren te veel problemen met ziekten, die voor deze teelt een grote belemmering waren. In plaats daarvan groeide vooral het areaal appels, waarbij de Brabantse Bellefleur en de Goudrenet favoriet waren.

Hoewel het meeste fruit op de binnenlandse markt werd afgezet, gingen begin 20e eeuw ook vrij grote hoeveelheden kersen, appels en peren naar Engeland en Duitsland. Ondanks de goede verbindingen vanuit Zeeland gebeurde de export naar Engeland meestal niet rechtstreeks. Als regel werd het fruit opgekocht door handelaren, waarna het via Rotterdam in Engeland belandde. Op die manier kwam een groot deel van de winstmarge buiten Zeeland terecht.

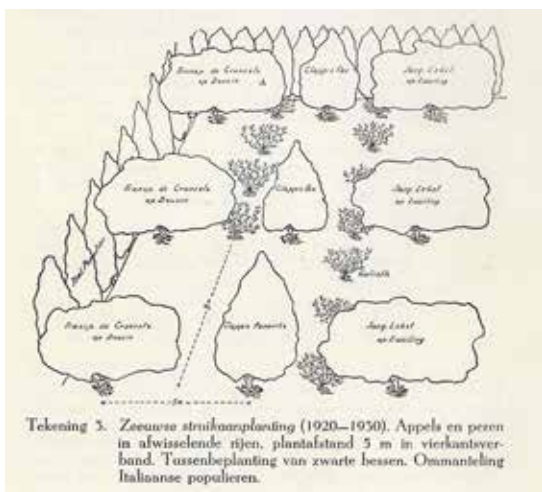

Tekening 1. Zeeruze hoogstamboomgaard met onderteelt van leuisbessen (1900-1910). Driehoekverband, 10-12 m. Omzetting van Engelse kruisen.

De 20e eeuw

Fruut was begin vorige eeuw een belangrijk exportproduct geworden. Zeeland kende een intensieve teelt, die gekenmerkt werd door een grote hoeveelheid boomgaarden met een onderbeplanting: hoog- en halfstambomen met daaronder bessenstruiken en struikvorm appels en -peren. Vooral Zuid-Beveland was een belangrijk fruitteeltgebied.

Na de Tweede Wereldoorlog raakte de fruitteelt in het slop. De belangrijkste oorzaken waren exportproblemen gedurende de Eerste Wereldoorlog, veranderend consumptiegedrag na deze oorlog (alleen mooi en geheel gaaf fruit werd verkocht), intensivering en schaalvergroting van de landbouw en de hoge arbeidskosten voor het beheer en plukken van hoogstamfruit. In 1969 werd zelfs een Europese verordening van kracht waarbij een rooipremie voor hoogstamfruitboomgaarden werd uitgekeerd. Tegenwoordig vindt de commerciële fruitproductie in Zeeland evenals in de rest van Nederland vrijwel geheel plaats in laagstamboomgaarden.

Tekening 3. Zeeruze struikaanplanting (1920-1950). Appels en peren in afwisselende rijen, plantafstand 5 m in vierkantverband. Tussenbeplanting van zwarte bessen. Omzetting Italiaanse populieren.

Fruitrassen

Rassenassortiment tot in de 20e eeuw

Wat de appels en de peren betreft was rond 1900 sprake van veel oude variëteiten.

Gravensteiner. Foto Marianne van Lienden.

Appels

In de hoogstamboomgaarden stonden de volgende rassen:

Baumann's Reinette, Blanke Reinette, Bloemé Zoet, Brabantse Bellefleur, Campagnezoet, Court Pendu, Dubbele Bellefleur, Eierappel, Engelse Winter Gold Pearmain, Ganzebout, Goudreinette, Gravensteiner, Guldelling, Pomme d'Oranje, Rambour Papeleu, Reinette van Middelburg, Rode Paradijs, Schutters Reinette, Tuinzoet (Zoete Pippeling), Vlaamse Schijveling, Zoete Holaart, Zoete Ruster, Westlandsche Bellefleur, Zoete Bellefleur (Hollands Zoet), Zoete Ermgaard, Zoete Erveling, Zoete Grauwe Hollaart, Zoete Grauwe Reinette (Pomme d'Orange).

Van 1910 tot 1920 deed de struikvorm zijn intrede en toen zijn nog een groot aantal andere rassen met wisselend succes aangeplant:

Antonowka, Bismarck, Cox's Oranje, Cox's Pomona, Cellini, Early Victoria, Friedrich von Baden, Dekkers Roem, Groninger Kroon, Jacques Lebel, Jonathan, Keiing, Keswick Codlin, Lane's Prince Albert, Lunterse Pippeling, Manks Codlin, Meippin, Perzikrode Zomerappel, Queen, Tante Dora, Transparente de Croncels, Sterappel, Warners King, Yellow Transparent, Zure Hondsmuil.

Na de jaren dertig en tot na de Tweede Wereldoorlog teelde men vooral:

Brabantse Bellefleur, Bramley's Seedling (hoofdras), Cox's Oranje Pippin (hoofdras), Glorie van Holland, Golden Delicious (hoofdras), Goudreinette (hoofdras), James Grieve, Jonathan (hoofdras), Laxton Superbe, Manks Godlin, Sterappel (hoofdras), Yellow Transparent, Zigeunerin, Perzikrode Zomerappel, Transparente de Croncels.

In die periode worden ook streekassen voor Zeeland in veilingberichten genoemd, zoals Baldpolders, Bordaanappel, Constantijn de Groot, Joppe Appel, Paarskop, Zoete Elisabeth.

Rond 1970 werden geïntroduceerd: Benoni, Ellisons Orange, Ivette, Odin, Stark Earliest, Tydemans Early, Winston.

Trosjespeer. Foto Marianne van Lienden.

Peren

Het perenassortiment was rond 1900 vrijwel even groot als dat van appels:

Bergamotte Herault (Herauptpeer), Beurré Hardy, Beurré Clairgeau, Beurré Lebrun, Bruine Bezy de Chaumontel, Clapp's Favourite, Curé, Fermontpeer (streekras), Gieser Wildeman, Goudbal, Groene Bezy de Chaumontel, IJzendijker, Jodenpeer, Juttepeer, Kleipeer, Maagdenpeer, Noord-Hollandse Suikerpeer, Nouveau Poiteau, Pondspeer, Steekhovenspeer (streekras), Williams, Spuitjespeer(streekras?), Rode Suikerij, Trosjespeer, Winterlouwtje, Wintervijg, Witte Cousijn, Zomer Bergamotte, Zure Brederode.

In het begin van de 20e eeuw kwamen de volgende appel- en perenrassen op:

Beurré d'Amanlis, Comtesse de Paris, Clapp's Favourite, Conseiller à la Cour, Doyenné de Mérode, Doyenné du Comice, St.Remy, Thriumphe de Vienne, William's, Zwijndrechtse Wijnpeer, Landsberger Reinette, Notaris(appel).

Rond de Tweede Wereldoorlog bleven de volgende perenrassen over:

Beurré Alexander Lucas, Comtesse de Paris, Bonne Louise d'Avranches, Précose de Trevoux. En omsteeks 1970 zijn geïntroduceerd: Conference, Oomskinderen (Kuidenierspeer), Packham's Triumph, Supertrevoux.

Pruimen

Toen de perenbomen in een perceel bij Nisse slecht groeiden, kwamen er pruimenbomen voor in de plaats. Eerst waren dat oude rassen – die nu vrijwel verdwenen zijn – zoals Vroege Oranje, Prinsepruimen, Merbelanen en daarna Okkelanen en Engelsche Krozen.

In de loop van de 20e eeuw werden de volgende rassen meer geteeld:

Belle de Louvain, Czar, Dubbele Boerewitte, Early Laxton, Gele Eierpruim, Jefferson, Ontario, Reine Claude d'Altham, Reine Claude d'Oullins, Victoria, Witte Wijnpruim, Washington.

Kersen

Tot in het begin van de 20e eeuw was er een uitgebreide kersenteelt, vooral:

Bruine Blanche, Eierkriek, Grootte Zeeuwse Kers, Hollander, Klerken, Konvent Almonde van Haaswijk, Meikers, Suikerkersen, Rode Blansje, Zeeuwse Bruine Kers, Zeeuwse Zoete Morel, Zeeuwse Zwarte Kers, Zuurtje.

Overig fruit

Druiven

Incidenteel werden onder glas druiven, zoals Golden Champion en Frankenthaler geteeld.

Bessen

Naast deze appels en peren waren ook nog wat bessen aangeplant. De bessenteelt was onderteelt in hoogstamboomgaarden. De volgende rassen werden geteeld:

Kruisbessen, zoals Engelse Witte, Goliath, Hoogendijks Seedling, Lee's Prolific.

Rode bessen, zoals Hoornse Geelsteel, Zoete Rode (mengelmoes van variëteiten) en Duitse Zure (Hollandse Dikkop).

Zwarte bessen, zoals Wellington XXX en Baldwin.

Besluit

Boomgaarden met hoogstamfruit waren in vorige eeuwen een belangrijk en gezichtsbepalend element van het landschap van Zeeland. Vooral Zuid-Beveland kende een aanzienlijke teelt. Daar heeft de moderne commerciële teelt zich gehandhaafd. Sommige oude Zeeuwse streekcrassen, zoals de appels Dekkers Roem, Ganzebout en Hondsmuil worden door Stichting Landschapsbeheer Zeeland weer aangeplant in collectieboomgaarden, onder andere in Clinge, Sint-Jansteen Heikant, Koewacht (alle vier in de omgeving van Hulst) en Westdorpe (gemeente Terneuzen).

In het ZeeuwsFruitMuseum (zoals de naam tegenwoordig luidt) te Kapelle op Zuid-Beveland is van alles over de geschiedenis van de fruitteelt in Zeeland te vinden.

Tekst: Jan Veel

Bronnen

Jan de Jonge. Van Hoogstammen land en heren van stand. Heemkundige Kring de Bevelanden/ Stichting Vrienden van het Fruitteeltmuseum. 2010.

Vijftig jaar Nederlandse fruitteelt. Nederlandse Fruitteelt Organisatie Amsterdam 1948.

Kiès, B. Netherlands register for apple cultivars. Wageningen 1969.

Dit zijn de twee periodes waarin sterke groei plaatsvindt. Naast de vormsnoei is het vooral belangrijk dat door middel van dunnings snoei voorkomen wordt dat takken te zwaar worden. Vooral bij pruimen bestaat er tijdens de vruchtdracht veel kans op takbreuk. Naast het inkorten van lange zware takken wordt geadviseerd om de vruchten te dunnen ter voorkoming van takbreuk. De dunning zodanig uitvoeren dat de vruchten elkaar bij het uitgroeien niet raken (onderlinge afstand 5 cm).

Kersen voorzichtig snoeien

Voor kersen geldt dat niet te zwaar gesnoeid mag worden. Als gevolg van sterke snoei gaat de boom gommen. Voor oudere bomen geldt bovendien dat te sterke snoei kan resulteren in het achterwege blijven van de gewenste groeireactie. De boom zal in dat geval wegwijnen. Grotere snoei-ingrepen derhalve faseren en beperken tot een lichte dunning.

Bij kersbomen gebeurt dit dunnen aan de buitenzijde en de bovenzijde van de kroon om te voorkomen dat de boom binnenin onderbelicht en vervolgens kaal wordt. Hierdoor blijft de snoei zoveel mogelijk beperkt tot het een- en tweejarig hout. Snoeiwonden in meerjarig hout behandelen met wondafdekmiddel.

Normaliter worden bij het snoeien de takken glad tot op de stam of tak weggeknipt. Bij de kersenboom wordt hierop een uitzondering gemaakt en blijft een klein stompje van ongeveer 2 cm staan. Hierdoor is er minder kans op gommen.

Pleeg geen onderhoud meer aan een dergelijke, oude kersenboom.

Het gevaar van de kersenboom

Het werken in kersbomen is gevaarlijk. Doorgaans gebeuren de meeste ongelukken bij het onderhoud of oogsten in kersbomen. Door de typische groei van de kers (lange, niet vertakte, naar buiten groeiende vruchttakken) is het moeilijk een goede plek te vinden voor het plaatsen van de ladder. Dit is vooral het probleem bij de oogst, aangezien de kersen alleen aan de buitenzijde hangen, ver verwijderd van de dikkere takken. Tijdens de vormsnoei kan hieraan al iets gedaan worden. Zorg ervoor dat niet te veel gesteltakken overblijven. Meestal is drie al voldoende. Deze takken krijgen daardoor de ruimte zich te vertakken waardoor er steunplekken voor de ladder ontstaan. Bovendien kunnen tijdens de oogst de lange vruchttakken die te ver naar buiten groeien weggesnoeid worden. Het plukken van deze afgesnoeide takken kan vervolgens op de grond gebeuren.

In oude bomen bestaat steeds het gevaar van takbreuk. Ogenscheinlijk dikke takken blijken vaak bij geringe belasting reeds te bezwijken. Daarbij heeft kersenhout de eigenschap af te "knappen" en niet te breken. Dit levert gevaar op bij het klimmen in de boom of bij het beklimmen van een ladder, geplaatst in een kersenboom.

Verder kan kersenhout snel inrotten. Dit is meestal het gevolg van snoei in dikkere takken. Gezien de kans op houtrot en het gevaar voor lijf en leden wordt geadviseerd aan oude kersbomen geen onderhoud te plegen.

Persbericht van het Nederlands Fruit Netwerk

Op 16 maart 2026 is Stichting Nederlands Fruit Netwerk opgericht.

We zijn een club van fruitliefhebbers en -kenners en we zijn bezig om de fruitrassen die tot het Nederlands Cultureel erfgoed behoren te behouden en waar nodig op te sporen. We krijgen daarbij hulp van de diverse pomologische verenigingen in Nederland, van private fruitverzamelaars en van de genenbank in Randwijk.

Internationaal werken we samen met pomologische verenigingen en onderzoeksinstituten uit een aantal Europese landen. Met name op het gebied van rasherkenning en afstammingsonderzoek is deze samenwerking heel zinvol.

We bestaan al een aantal jaren als een gezellige club van fruitliefhebbers. Met de oprichting van de stichting zullen we wat vaker in de publiciteit treden op het gebied van voorlichting, informatieverstrekking en advies omtrent rassenkeuze bij aanplant van fruitbomen. In onze nieuwe rechtsvorm hebben we wat meer armslag om ook met publieke instanties in contact te treden en een meer professionele aanpak te waarborgen.

De afgelopen jaren hebben we op basis van een aantal criteria vastgesteld welke Nederlandse appelrassen tot ons cultureel erfgoed behoren. Appels die in Nederland ontstaan zijn, of al zo lang in Nederland geteeld zijn dat ze "ingeburgerd" zijn, rekenen we tot ons erfgoed. Nu werken we aan de perenrassen, en daarna zijn de steenvruchten, o.a. kers en pruim, aan de beurt. De gegevens die daarbij verzameld worden, publiceren we op onze website.

Het Nederlands Fruit Netwerk roept liefhebbers, kwekers en landschapsbeheerders op om bij te dragen aan het behoud van dit groene erfgoed. Door historische appel-, peren-, kersen- en pruimenrassen opnieuw aan te planten, kan het Nederlandse landschap worden versterkt en verrijkt voor toekomstige generaties. Website: <https://www.fruitnetwerk.nl/>

Marcel Rutten,
Eindhoven, april 2026.

Bron: Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg (IKL). Dit was een landschapsorganisatie die zich inzette voor het beheer van het landschap in de Nederlandse provincie Limburg. Zij organiseerde jaarlijks cursussen in het snoeien en onderhouden van hoogstamvruchtbomen. IKL ging failliet in 2021. De provincie Limburg startte in 2023 met het Steunpunt Landschapsbeheer, een opvolger voor IKL (bron Wikipedia).

Vraag & antwoord

Vraag:

Vruchtdunning

De vraag van velen is: hoeveel vruchten moet ik verwijderen, als er na de bloei, vruchtrui en "late rui" nog te veel vruchten overblijven die niet tot volwaardige vruchten kunnen uitgroeien?

Antwoord:

Een moeilijke vraag om van achter de schrijftafel te beantwoorden. Wel kan men eenvoudig stellen dat voor de groei van een volwassen vrucht ongeveer twintig goed belichte en gezonde bladeren nodig zijn. Maar blaadjes tellen doen we meestal niet. We kunnen daarom bij appel, peer en pruim stellen dat de afstand tussen de vruchten ongeveer 15 tot 20 cm moet zijn. Maar dan moet de boom in goede conditie zijn, dat wil zeggen er moet zowel voldoende vruchtbaarheid (vruchten) als voldoende groei zijn. Groei is nodig om vruchten volwassen te laten worden en om nieuwe twijgen te vormen met hieraan knoppen (ook bloemknoppen) voor het volgende jaar. Ook moeten er bladeren en groeischeuten in de buurt van de vruchten blijven.

Bovendien geldt bij het dunnen de regel dat men bijna altijd te veel laat zitten. Het bekijken van de boom en ervaring met fruitteelt zijn nodig voor de beslissing hoeveel vruchten men overhoudt. Bekend is dat we de meeste groei krijgen aan takken die een wat omhooggaande stand hebben. Hieraan mogen meer vruchten zitten dan aan takken met een neergaande stand, die uiteraard veel minder groei hebben.

We nemen het teveel aan vruchten niet te vroeg weg, omdat late rui ons nog wel eens parten kan spelen. Schijnbaar goed ogende vruchten worden pas in juni alsnog afgestoten. De dunning wordt in juni uitgevoerd. Een goede waterhuishouding voorkomt late rui, althans heeft er wel positieve invloed op.

Gebruik het liefst een dun schaartje. Of je wrijft de vruchtjes weg met duim en wijsvinger. Een stukje steel moet blijven staan, iets dat beter gaat bij gebruik van een schaartje. Als je namelijk vrucht en steel wegtrekt, dan beschadig je ook de steelinplant van de vrucht die we willen laten zitten.

Het dunnen van de vruchten voorkomt dat takken te zwaar worden, vooral bij pruimen is de kans op takbreuk groot.

Bron: Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg (IKL).

Foto's: Marianne van Lienden

De pruim Reine Victoria onvolgdoende gedund.

De pruim Reine Victoria na dunning.

Tekst bij de foto op de omslag

Peer St. Magdalene

Dit zomerpeertje is heel oud: de oudste verwijzing van Citron des Carmes dateert uit 1628. Het zomerpeertje heeft uitzonderlijk veel synoniemen in veel talen: Citron des Carmes, Early Chaumontelle, Early Chaumontel (niet correct), Early Madelaine, Early Rose Angle, Green Chisel (niet correct), Grune Magdalena, Grune Sommer, Grüne Sommer Magdalena, Hasting pear, Madeleine au Citron des Carmes, Madeline, Magdalen, Magdaleine, Magdelen, Poire Hativeau, Sainte Madelaine.

Het is veel verspreid in Europa en ook daarbuiten. In zijn 'Pomologia' (1758) geeft Johann Hermann Knoop een overzicht van appels en peren uit Nederland, Duitsland, Frankrijk en Engeland, voorzien van handgekleurde afbeeldingen en synoniemenlijsten. Bij Knoop wordt dit peertje beschreven en afgebeeld met de naam St. Magdalene, synoniem Citron des Carmes. De peer is vernoemd naar de heilige Magdalena of Maria Magdalena. De vrucht is plukrijp rond 22 juli, de naamdag van deze heilige.

William Coxe (1762-1831) geeft de volgende rasbeschrijving in zijn boek "A view of the cultivation of fruit trees" (1817, twee delen): "Dit is een zeer fijne vroege vrucht - het formaat is klein, niet veel groter dan die van de Poire Hativeau - de schil groen, het vruchtvlees sappig, boterachtig en sterk van smaak - de smaak is, als ze niet te rijp zijn, zoet. Deze peer noemt meneer Prince de vroege Chaumontel; het is een van de beste vruchten van het seizoen." Poire Hativeau of Hativeau is de Franstalige naam die 'vroege' (peer) betekent. Ook Franstalig is het synoniem Citron des Carmes, dat verwijst naar de Orde van de Karmelieten, een rooms-katholieke bedelorde in de 14e eeuw. Zeer waarschijnlijk werden de bomen aangeplant in kloostertuinen.

In Duitsland is de peer afgebeeld met de naam Grüne Sommermagdalene in Aehrental, "Deutschlands Obstsorten" (1833), een losbladige uitgave van appel- en perenplaten. De Duitse naam voor de peer verwijst naar de groene grondkleur, die van groen naar groengeel verandert bij rijpheid. De vrucht heeft dan ook een lichte blos.

In de NPV-Fruithof collectie is dit ras aanwezig als vormboom in de volle windleiding. Het is heel geschikt om als leiboom te kweken, omdat de boom vruchthout dichtbij de leggers (gesteltakken) maakt. De boom is ook heel productief. Nadeel is de korte houdbaarheid van de vruchten.

Tekst en foto: Marianne van Lienden

Bronnen

Medieval Cookery Medieval Cookery notes/fruit/fruit, synoniemen en afbeeldingen.

USDA, ARS, National Genetic Resources Program. Germplasm Resources Information Network - (GRIN). [Online Database] National Germplasm Resources Laboratory, Beltsville, Maryland. Available: <http://www.ars-grin.gov/cgi-bin/npgs/html/search.pl?PI+541163> (09 December 2006)]

Hoe gebruik je patentkali in de fruittuin?

Patentkali zorgt voor een verhoogde weerstand van de plant. Daarmee is de plant beter bestand tegen ziekten en plagen en wordt de groei van de vrucht bevorderd. Net als bij alle meststoffen is het goed te weten hoe je de stof juist inzet. Welke dosering gebruik je, bij welke gewassen kun je patentkali gebruiken en hoe dien je het toe? Hieronder is de belangrijkste informatie op een rij gezet.

Wat is patentkali?

Patentkali is een meststof, die veelvuldig gebruikt wordt in de moestuin. Het goed om de samenstelling te weten. Patentkali is een chloorarme kalimeststof, die voor 30% uit kalium, 15% zwavel en 10% magnesium bestaat. Deze drie elementen zijn belangrijk voor een sterke groei van de plant. Kalium zorgt voor het interne transport van vocht, en daarmee voedingsstoffen. Het versterkt de plant en geeft een boost aan de wortels voor de groei van een sterk wortelgestel.

Zwavel is onmisbaar voor de plant. Onder andere door regen en mineralisatie in de bodem wordt zwavel door de plant opgenomen. De belangrijkste functie van zwavel is het ontwikkelen van bladeren en eiwitten. Magnesium is een cruciaal onderdeel van een goede bemesting. Het zorgt voor een diepgroen blad, wat belangrijk is voor de fotosynthese van de plant. Hierdoor wordt zonlicht omgezet in energie, die de plant vervolgens kan steken in het groeien van gezonde vruchten.

Wat doet patentkali?

Patentkali wordt gebruikt als tegenhanger van stikstof. Zo groeien de planten niet alleen breder en hoger, maar wordt de basis van de plant ook versterkt. Deze meststof versterkt namelijk het plantenweefsel, zodat de plant sterk genoeg is om zich te wapenen tegen ziekten en plagen. Deze meststof ondersteunt daarnaast de stofwisseling van de plant.

Het voordeel van deze meststof is dat het een positieve uitwerking heeft op de gehele plant; de stam, bladeren, wortels, bloemen en vruchten hebben hier baat bij. Het wortelgestel groeit sterker en nieuwe scheuten aan de plant ontwikkelen beter. En een sterk wortelgestel zorgt voor smaakvollere vruchten!

Patentkali zorgt voornamelijk voor een verhoogde weerstand van de plant en helpt bij het reguleren van de waterhuishouding. De gewassen groeien dus niet alleen sterker, maar zijn ook weerbaarder voor invloeden van buitenaf. Een laatste voordeel van deze meststof is dat de effectiviteit niet beïnvloed wordt door de bodemkwaliteit. Ongeacht de pH-waarde van je grond kun je patentkali effectief gebruiken.

Wanneer bemesten met patentkali?

Zoals bij alle meststoffen is het goed te weten wanneer en hoe je de meststof juist gebruikt.

Bemesting met patentkali in de moestuin doe je bij voorkeur in het voorjaar. Niet alleen bij het uitplanten maar ook later in het seizoen kun je die gebruiken als meststof. Met name bij een kaliumtekort in de moestuin kan patentkali wonderen verrichten. Kaliumtekort uit zich in het verwelken van de plant. Het gewas is zwak en heeft geen weerstand. In de meeste gevallen zie je ook necrosen (zwarte stippen) op de oudere bladeren van de plant of vergeling van het blad. Een derde symptoom is het krullen van de

bladeren. Geef de plant een extra scheut patentkali, als een van deze symptomen optreedt om de weerstand van de plant te verhogen.

Tussen maart en oktober is de beste tijd voor het bemesten met patentkali. Bemesting tussen november en februari heeft geen toegevoegde waarde voor de gewassen.

Hoe dien je patentkali toe?

In de moestuin bemest je bij voorkeur in het voorjaar met patentkali. Zaai je direct in de volle grond, voeg dan de patentkali aan de bodem toe. Bewater flink voor of na het zaaien, zodat de meststof opgenomen wordt door de bodem. Gebruik je patentkali bij het uitplanten van de zaailingen? Strooi de meststof dan in het plantgat en bewater ruim voordat je de plant uitplant. Wanneer de plant begint te groeien, bemest je pas vanaf een planthoogte van minimaal 15 centimeter weer, als je merkt dat dit nodig is.

Patentkali kun je op verschillende manieren gebruiken. Patentkali is wateroplosbaar. Je kunt de meststof dus oplossen in water en vloeibaar toedienen.

Patentkali in korrelvorm strooi je rondom de stam en daarna bewater je de grond. Dit helpt de meststof het wortelgestel te bereiken. Dien meststof nóóit direct toe op bladeren of wortels. Hiermee loop je het risico op verbranding van de bladeren en het wortelgestel.

Op de bijsluiter van de meststof vind je de doseringen. Als uitgangspunt kun je aanhouden circa 70 gram per vierkante meter voor groenten. Aardbeien bemest je iets minder; 50 gram per vierkante meter. Bij fruitbomen gebruik je 30 gram per jonge boom en bij volwassen bomen het dubbele. Bij planten met een kaliumtekort houd je maximaal 80 gram per vierkante meter aan.

Bron: succesvultuinieren.nl/
patentkali-gebruiken-in-de-moestuin/

De Schijf van Vijf en fruit, meer dan een gezonde gewoonte

De publicatie van de nieuwe Schijf van Vijf van het Voedingscentrum was aanleiding voor de redactie om AI te vragen naar een tekst voor een artikel over de Schijf van Vijf en fruit in een blad voor fruitliefhebbers. Hieronder is de tweede versie geplaatst, die wat scherper gemaakt is met de toevoeging van een duidelijke stellingname en herkenbare rassen. AI noemt slechts commercieel geteelde rassen, terwijl leden van de NPV historische rassen prefereren en vaak zelf telen.

Met de vernieuwde inzichten van het Voedingscentrum blijft één boodschap overeind: fruit is onmisbaar in een gezond voedingspatroon. In de Schijf van Vijf neemt fruit al jaren een vaste plek in, met het advies om dagelijks minstens twee porties te eten. Toch is de rol van fruit breder en interessanter dan alleen "gezond tussendoortje".

Waarom fruit zo belangrijk blijft

Fruit levert een unieke combinatie van voedingsstoffen. Denk aan vitamine C, voedingsvezels, kalium en een breed scala aan bioactieve stoffen, zoals flavonoïden. Deze stoffen ondersteunen niet alleen het immuunsysteem, maar spelen ook een rol bij het verlagen van het risico op chronische ziekten, zoals hart- en vaatziekten. Wat vaak minder wordt benadrukt, is dat fruit een relatief lage energiedichtheid heeft. Met andere woorden: je krijgt veel volume, smaak en verzadiging voor relatief weinig calorieën. Dat maakt fruit een logische keuze in een tijd waarin overgewicht een groeiend probleem is.

Vers, lokaal en seizoensgebonden

De Schijf van Vijf maakt geen onderscheid tussen lokaal of geïmporteerd fruit, maar voor liefhebbers en telers ligt hier juist een kans. Seizoensfruit van eigen bodem scoort vaak hoger op smaak, versheid en beleving. Bovendien draagt lokaal fruit bij aan een kleinere ecologische voetafdruk en ondersteunt het de regionale economie.

Appels en peren blijven in Nederland de ruggengraat van de fruitconsumptie, maar er is steeds meer aandacht voor variatie. Bessen, pruimen en kersen winnen terrein, mede door hun hoge gehalte aan antioxidanten en hun culinaire veelzijdigheid.

Heel fruit boven sap

Een belangrijk accent in de huidige voedingsrichtlijnen is de voorkeur voor heel fruit boven vruchtensap. Hoewel sap vitamines bevat, mist het de vezels die juist bijdragen aan een stabiele bloedsuikerspiegel en een verzadigd gevoel. Voor fruitliefhebbers is dat goed nieuws: het eten van een knapperige appel of sappige peer blijft de beste keuze.

Fruit als onderdeel van een voedingspatroon

De kracht van de Schijf van Vijf zit in de balans. Fruit staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van een patroon waarin groente, volkorenproducten, peulvruchten, noten en gezonde vetten samenkomen. Juist in die samenhang komt de gezondheidswinst tot stand.

Voor de fruitsector betekent dit dat de focus niet alleen op productie moet liggen, maar ook op beleving en consumptie. Hoe verleiden we mensen om dagelijks fruit te eten? Smaak, gemak en verhaal spelen daarbij een steeds grotere rol.

De toekomst: van aanbeveling naar gewoonte

Hoewel de meeste Nederlanders weten dat fruit gezond is, blijft de daadwerkelijke consumptie achter bij de aanbevelingen. Hier ligt een gezamenlijke uitdaging voor telers, handel en voorlichting: fruit weer een vanzelfsprekend onderdeel maken van elke dag. Van boomgaard tot fruitschaal: fruit verdient zijn plek, niet alleen in de Schijf van Vijf, maar ook in het dagelijks leven van iedere Nederlander.

Bron: <https://www.perplexity.ai/>

Foto: Bert Koppe www.koppefotografie.nl

'Het Voedingscentrum beveelt aan om dagelijks 200 gram fruit te eten vanaf de leeftijd van acht jaar. De oude vuistregel was om dagelijks twee stuks fruit te eten en twee ons groente. In een artikel in 'Fruitteelt' wordt opgemerkt dat twee stuks fruit onvoldoende is om tot 200 gram te komen, bijvoorbeeld een peer en twee mandarijnen of een appel en een bakje fruitsalade. Het Voedingscentrum raadt aan het fruit af te wisselen vanwege de gevarieerde bijdrage van de diverse soorten. Bijvoorbeeld een appel bevat weinig kalium, maar vanwege de relatief grote consumptie is zij een belangrijke bon van dit element.'

Bron: Fruitteelt, het vakblad van de Nederlandse Fruittelers Organisatie, nummer 9 van 22 april 2026.

Vraag:

Welke ouderrassen heeft de Karmijn de Sonnaville?

Vorig jaar heb ik een opbollend peertje aangetroffen in de Zwijndrechtse Wijnpeer in mijn boomgaard. Een oud-fruitteler vertelde me dat het peertje moest worden opgeruimd, terwijl ik het een mooi groot peertje vond en me afvroeg waarom ik het zou moeten verwijderen. Ik wil graag weten waarom het peertje zo dik was geworden.

Antwoord:

Een van onze lezers kwam in de literatuur verschillende vermeldingen tegen over welke kruising ten grondslag ligt aan de heerlijke appel Karmijn de Sonnaville. Hij vroeg het aan de zoon van wijlen Ir. De Sonnaville, de man die deze appel had gewonnen. Hij kreeg antwoord van zijn zoon Ben de Sonnaville.

'De Karmijn de Sonnaville is een kruising van Cox's Orange Pippin met Jonathan. Het is wel een bijzondere kruising, omdat het een triploïdie appel betreft waarvan een eicel van de Cox's als diploïde eicel versmolten is met een haploïde Jonathan zaadcel (stuifmeel). Daarna is de celdeling verdergegaan tot een pitje. Dat is bijvoorbeeld ook bij de Goudreinette en de Jonagold het geval. Dat soort van cultivars hebben grotere appels, meer huidmondjes in de bladeren en dus een hogere assimilatie. Ze hebben daarentegen zelf geen goed stuifmeel om zichzelf te kunnen bestuiven en ook niet voor andere appels die in de buurt staan. Daarom zijn er meer bestuivende rassen in de nabijheid nodig.

Omdat de appel qua grootte en ook verruwing op Goudreinette lijkt, denkt men soms dat het daar ook een kruising van is, maar dat kan niet, omdat dit soort appels (triploïdie) ook geen kiemkrachtige pitten tot zaailingen voortbrengt.

Ik hoop dat nu begrijpt hoe de kruising in elkaar zit.

Veel plezier met de appelteelt.

Hartelijke groet, Ben de Sonnaville'

Toelichting van de redactie

Triploïde appelbomen zijn appelrassen die drie sets chromosomen hebben in plaats van de gebruikelijke twee (diploïde). Ze zijn stuifmeel-steriel, wat betekent dat ze geen goed stuifmeel produceren om andere bomen te bestuiven en hebben zelf een bestuiver van een ander ras nodig. Vanwege de steriliteit is het aan te raden om minstens twee andere diploïde rassen in de buurt te zetten, die bestuiven elkaar en ook het triploïde ras. Haploïde cellen hebben slechts een set chromosomen in plaats van de gebruikelijke twee sets.

Vraag:

Hoelang duurt het voordat ik weet of mijn enten gelukt zijn en of mijn pas geplante fruitboompje aanslaat?

Antwoord:

Heb geduld. Wacht tot na de langste dag. Als eind juli de knoppen van de ent nog niet zijn uitgekomen, is de enting waarschijnlijk mislukt. Als het enthout rimpelig is geworden en de knoppen er zo afgewreven kunnen worden, is het verdroogd en afgestorven. Maar als de ent niet rimpelig is en de knoppen er nog stevig op zitten, is er toch nog enige hoop. Zelf heb ik een geënt peertje gehad, die het eerst jaar niets deed, maar er stevig uit bleef zien en die het volgend jaar pas uitliep. Het is een gezond boompje geworden.

Voor een nieuw geplante boompje geldt dat het boompje dood is, als de takjes er zo afgebroken kunnen worden en als je de bast van de stam afkrabt er dan geen groen meer te zien is (levend cambium). Ook als er nog wel wat groen onder de bast is, maar geen blaadje te zien is, kan de boom beter geroid worden. Hij zal volgend jaar niet meer uitlopen.

Tekst Jan Veel, foto's Marianne van Lienden.

Direct na het enten.

In juli is te zien of de enting gelukt is.

Levende doden: de wilde peer

Vorig jaar portretteerde Sander Turnhout tweewekelijks voor Nature Today een planten- of diersoort voor wie 'het lot van de dodo' dreigt. Deze keer de wilde peer. Er zijn in Nederland nog acht plekken waar wilde peren groeien; twintig jaar geleden was dat het dubbele. Dit portret is ook verschenen in De Groene Amsterdammer van 20-3-2025.

Appels en peren zijn lid van de rozenfamilie, net als aardbeien. De gangbare lezing van de beroemde dichtregel van Gertrude Stein 'Rose is a rose is a rose' (= een zinsnede in het gedicht 'Sacred Emily' (1913), dat in 1922 verscheen in het boek 'Geography and Plays'). Dit gedicht (de eerste 'Rose' is de naam van een vrouw, red.) verwijst naar het zelfreferentiële van taal (d.w.z. taal verwijst naar zichzelf), zoals Wittgenstein dat beschreef in zijn filosofische onderzoeken. Maar het kan ook anders uitgelegd worden: de taal is ontoereikend om de eindeloze variatie en diversiteit in de natuur te benoemen. U begrijpt welke interpretatie mijn voorkeur heeft. Wat niet wil zeggen dat soortnamen en betekenissen niet problematisch kunnen zijn. Want wanneer is een wilde peer eigenlijk een wilde peer?

Ik hoor vaak dat appels en peren door de Romeinen meegenomen zijn vanuit het Midden-Oosten, maar dat geldt vooral voor de gecultiveerde varianten. Bij opgravingen zijn perenpitten van vijfduizend jaar oud gevonden, dus dan weet je dat we met inheemse soorten te maken hebben. Die komen oorspronkelijk wel weer uit het Midden-Oosten, want er bestaat ook zoiets als dispersie: het vermogen van soorten om zich op natuurlijke wijze, zonder hulp van de mens, te verspreiden. Ooit, vóór de grote IJstijd, groeiden ze daar en nu groeien ze ook hier.

Europese wilde peren aan de boom.

In Nederland doen we in formele zin niets met bomen behalve kappen en planten. Bosbeheer is bosbouw en houtproductie. De kwaliteit van een bos meten we door te kijken hoeveel hout het produceert. Het Nederlandse natuurbeheer is gericht op vegetatie, vogels en een paar andere dieren. Er staan geen bomen op de habitatrichtlijn. Bescherming van bomen gebeurt vooral op particulier initiatief – wat natuurlijk prachtig is – maar het ook moeilijk maakt om een overheid bij te sturen.

De bossenstrategie 2030 (de term verwijst naar het Klimaatakkoord 2020 en het advies van het ministerie van LNV, waaraan de provincies ook meewerken) 'zet in' op het aanplanten van bomen vanwege hittestress en het vastleggen van CO₂. Daar is natuurlijk niks mis mee, maar vanwege de hoge ruimtedruk is onduidelijk waar die miljoenen geplande bomen allemaal moeten staan. En omdat er geen ruimte is, worden er bomen gekapt om de 'aanplantdoelen' te kunnen halen. Terwijl oude bomen beter zijn voor de biodiversiteit en CO₂-opname dan nieuwe aanplant. Operatie geslaagd, patiënt overleden. Staatsbosbeheer pakt geld aan van Shell om 'stormschade' te kunnen repareren met aanplant – terwijl je stormschade ook als een natuurlijk proces kunt zien, dat een beetje licht terugbrengt in de bossen. Wilde peren en andere licht minnende planten

zouden daarvan profiteren, naast veel bosvlinders, roofvliegen en zweefvliegen.

Bomen, en zeker fruitbomen, lopen over van de mythologische en cultuurhistorische betekenis. Toen de kastanjeboom die in het dagboek van Anne Frank beschreven werd, in 2007 overleed, weigerden mensen dat te accepteren. Inmiddels zijn er ongeveer net zoveel nazaten van de boom in omloop als er splinters van Jezus' kruis in kerken tentoongesteld worden. De nog springlevende religieuze cultus rondom bomen maakt het contrast met het natuurbeheer alleen maar scherper. Als er al bomen geplant worden – in bufferzones rondom kwetsbare natuurgebieden zoals de Meinweg (Nationaal park in Limburg, red.) – worden de verkeerde soorten op de verkeerde plekken gezet. De fladderiep bijvoorbeeld, is geliefd bij bosbouwers en ecologen, maar als je zo'n boom gaat planten op plateaus ben je toch echt verkeerd bezig, want hij heeft natte voeten nodig.

Het gebeurt ook subtieler. De wilde peer is in Nederland bijna verdwenen en een manier om hem te redden is door de boom te stekken en die stekjes elders te planten. Maar de plek waar de wilde peer oorspronkelijk stond – omdat die daar uit eigen wil is gaan staan – zijn we kwijt. En de relaties met bodemschimmels en insecten zijn verdwenen. Er zijn in Nederland nog acht plekken waar wilde peren groeien. Twintig jaar geleden was dat het dubbele. Deze halvering zie je bij al het historisch cultuurfruit – het verdwijnt als gevolg van bosbeheer dat gericht is op productie en soms ook op wettelijk strikt beschermde soorten. In 1850 hebben we het laatste bijna-oerbos gekapt en de nazaten in singels rondom het Beekbergerwoud kunnen zich niet meer natuurlijk verspreiden. In de "Atlas wilde bomen en struiken", onder redactie van Bert Maes, is te zien waar de laatste wilde bomenpopulaties van Nederland te vinden zijn. Het zijn er niet veel meer, maar sommige zijn tienduizend jaar oud – dat is ouder dan onze hunebedden. Het is allemaal ontsloten via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, maar dat betekent niet dat er in de praktijk rekening mee gehouden wordt.

Tien procent van Nederland bestaat uit bos maar slechts drie procent daarvan is met een beetje goede wil nog 'wild' te noemen, geredeneerd vanuit ruimte voor natuurlijke processen. Dat vertaalt zich door naar de soorten: van de honderd wilde bomen en struiken zijn er vijftig ernstig bedreigd. De grove den is verdwenen door mijnbouw – de laatste vierhonderd jaar oude grove den bij Wolfheze is gevallen. Er zijn nog twee wigbladige rozen en nog maar één wollige sneeuwbal. De koraalmeidoorn is uitgestorven en gele kornoelje groeit alleen nog gecultiveerd in oude heggen en loofgangen. Daar staat dan tegenover dat in Utrecht kinderen zesduizend bomen 'gered' hebben, esdoorns. Als er één boom is die je niet hoeft te planten om hem te redden... Ooit stond Holland voor Holt Land – Houtland. Dat zijn we nog steeds. We hebben geen bos, we hebben hout.

Geen land ter wereld weet zoveel van haar natuur als Nederland. Tegelijk gaat geen land ter wereld er zo slecht mee om. Omdat de overheid het systematisch laat afweten, is natuurbescherming afhankelijk geworden van de inzet van talloze vrijwilligers. Er zijn soorten die onmiddellijk uit Nederland zouden verdwijnen als zij hun inspanningen staken.

Tekst: Sander Turnhout, foto Mary Evans Picture Library Ltd./ ANP
Bron: Nieuwsbrief Nature Today, 22-5-2025.

Tip, kijk ook eens hier:

- SoortenNL, het kennisnetwerk voor alle wilde planten en dieren van Nederland.
- NDFD Verspreidingsatlas

Bezoek aan de experimentele tuin “The Field” van Wageningen Universiteit Research (WUR)

Op 26 september 2025 bezochten een aantal studenten en fruitgroepleden op uitnodiging van Ir. Victor Knooren de experimentele tuin “The Field” op de Campus van de Universiteit van Wageningen (WUR). Een van de onderdelen betrof een collectie fruitbomen, die afkomstig is van de fruitcollectie van het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) in Randwijk. Het doel was om een rondleiding te houden in combinatie met een introductie tot fruitdeterminatie door pomologen van de fruitgroep van het Nederlands Fruit Netwerk (NFN) aan de studenten.

Victor Knooren tussen de wilde planten als ondergroei van de appelbomen.

Victor, die de opleidingen Plantenwetenschappen en Bos- en Natuurbeheer aan de WUR gedaan had en onlangs afgestudeerd was, organiseerde deze middag. De experimentele tuin “The Field” wordt beheerd door de Wageningen Student Farm (WSF), waarvan Victor lid was. Al vroeg verzamelden diverse bezoekers zich op deze, in het begin koele, maar gelukkig droge dag. Als eerste konden de studenten (en de vroegste pomologen) elk van een stuk of vijf rassen een vijftal appels verzamelen in zakjes. Deze rassen stonden met nummer en naam op strookjes geprint, overeenkomstig met die op de naambordjes in de boomgaard. Alleen de rassen van bomen waar nog fruit aan zat, waren geprint, dus dat was goed voorbereid. De appels werden op een tafel gelegd in de zakjes of overgeheveld in bloempotten om ze

beter te kunnen bekijken, alle met de juiste naam erbij. Ook had Victor een informatieblad meegenomen over hoe appels gevormd worden, de diversiteit aan verschijningsvormen van appels en de kenmerkende onderdelen van de vruchten, die nodig zijn voor het determineren van fruit.

Vervolgens arriveerden ook de overige pomologen en Willem van Dooijeweert van het CGN, de collectiehouder van onder andere de fruitcollectie van het CGN in Randwijk. Inmiddels waren er naar schatting vijftien studenten, waarvan een vijftal vrouwelijk, en daarnaast vijf NFN-leden.

Willem van Dooijeweert hield een toespraak over de CGN-fruitcollectie in Randwijk en de veranderingen die daar plaatsgevonden hadden, waardoor diverse appelbomen verplaatst waren naar “The Field”. Het sortiment rassen in Randwijk is langzamerhand steeds meer omgevormd tot Nederlands cultureel erfgoed, met hulp van de collectiehouders en pomologen van het NFN. De rassen die niet als Nederlands erfgoed beschouwd worden, zijn grotendeels verplant naar “The Field”. Dit zijn onder andere appelrassen afkomstig uit andere landen of werelddelen, zoals Colapuis (Frankrijk) en Gelata (Italië). Er staan ook een aantal rassen die wel Nederlands zijn, maar duplicaten in de fruitcollectie van het CGN, zoals Peperappel, Zoete Elisabeth, Groninger Kroon, Drentse Stekappel en Present van Hien. Een exemplaar van het inmiddels wereldberoemde ras Elstar is eveneens aanwezig. Ook staan er bijzondere, wilde appels uit Kazachstan, waar de eerste appels ter wereld vandaan kwamen. Alle overige appelrassen zijn ontstaan uit deze moederrassen, als zaailing of al dan niet bewuste kruising. Door deze diversiteit wordt de collectie op “The Field” dan ook beschouwd als de tijdlijn van

de appelproductie.

Willem vertelde dat Victor Knooren zich had ontfermd over de fruitrassen in “The Field” en dat dankzij hem de bomen, waarvan de meeste het moeilijk hadden na het verplanten, flink zijn bijgetrokken. Een gedeelte ervan staat er inmiddels florissant bij. Vooral de appelbomen die in de buurt van de grote wilgenbomen staan en daar enige schaduw van krijgen, doen het zichtbaar het allerbeste.

Even later vulde Victor aan dat hij na verloop van tijd een team had gevormd van studenten van de WUR, dat hem hielp bij de verzorging van deze appelbomen. Ook was er in de loop van de tijd, mede door beheer met een zeis van de omringende vegetatie, een mooie ondergroei van wilde, bloeiende planten met diverse bloemkleuren en bloeitijden ontstaan. Deze combinatie zouden we later bekijken. Victor vertelde ook over de andere werkgroepen in deze experimentele tuin, waar studenten proeven kunnen doen, bijvoorbeeld zelf kunnen moestuinieren en bijhouden.

Daarna bekeken en vergeleken de studenten de geplukte appelrassen en gaven de pomologen uitleg over fruitdeterminatie en belangrijke raseigenschappen, zoals smaak, vorm, kleur van de schil (grond- en dekkleur), vruchtvlees (textuur en kleur), klokhuis, steel en kelk. De studenten stelden allerlei vragen, zowel aan de pomologen als aan Victor en allen waren zeer geïnteresseerd in de antwoorden en verhalen van de experts. Er ontstonden levendige gesprekken, mede door de groene vakkennis van de studenten. Hennie Rossel, een van Nederlands oude rassen-verzamelaars, met roots aan de WUR in Wageningen, werd flink bevroegd.

Hennie Rossel geeft uitleg over het determineren van fruit.

Inmiddels kwam er steeds meer ruimte voor de zon en werd het aangenaam warm. Vervolgens werd er met veel enthousiasme geproefd door met name de studenten. De smaak van het ras Gelata deed hen denken aan Italiaans ijs, door de zoete smaak en de speciale textuur. Zijn naam doet hij dus wel eer aan, vonden we allen. Uit het Gelderse plaatsje Hien (vlakbij Dodewaard) is het streekras Present van Hien afkomstig, dat zeer grote appels krijgt, met een

De Peperappel is een zeer oud ras dat al beschreven werd in de "Pomologia Batavia" (1830). Hier was hij voornamelijk geel met een iets oranje-rode bloes. De smaak werd als aangenaam zuur beschouwd. Bij de appels van de Groninger Kroon was goed te zien dat dit een hoog gevormd ras is (langer dan breed). De Rode Kroonsappel werd heerlijk gevonden, zoetzuur en sappig, met een prachtige tekening van gevlamde rode strepen op de schil. Een van de meest gezonde en krachtige bomen van deze collectie was de Elstar, vroeger Elstarie geheten. Deze appel heeft zijn oorsprong in Elst (Gelderland). Hij is zowel vernoemd naar deze plaats als naar zijn creator, Arie Schaap. Dit ras is inmiddels wereldwijd bekend, veel verspreid en geliefd.

Na het proeven gaf Victor met veel enthousiasme een rondleiding in de fruitcollectie op de Campus. De appelbomen in combinatie met de grote diversiteit aan wilde planten als ondergroei waren prachtig om te zien door hun natuurlijke uitstraling. Er groeiden het gele boerenwormkruid, zilverschoon met zijn zilveren blad, boterbloem, roze ooievaarsbek, smeerwortel, wit-gele margriet en nog diverse andere soorten. Doordat vrijwel alle vruchten geogst waren voor het determineren, stonden de meeste fruitbomen er nu grotendeels kaal bij. Tegen het einde van de middag gingen we over tot het bewonderen van de andere elementen op het terrein. Ook deze beplanting was het bezoeken meer dan waard! Diverse projecten worden hier door de Wageningen Student Farm gezamenlijk opgezet en uitgevoerd. Zoals de aanleg van een bloementuin, een poel (die op dat moment grotendeels was drooggefallen) en een eetbare tuin. Ook is er een paddenstoelengroep en een bijenhoudersgroep. De opzet is biologische duurzame landbouw, die biodiversiteit geeft en waarbij goede samenwerking belangrijk is.

Het was een gezellige, leerzame middag voor allen. We waren onder de indruk van de biodiversiteit en de bloemenzee op het gehele terrein en dankbaar voor de inzet van Victor en zijn werkgroep die de verzorging van de appelcollectie op zich had genomen. Nu Victor klaar is met zijn studies en een baan heeft, hopen we dat andere studenten de verzorging van de appelcollectie willen voortzetten.

Tekst en foto's Els Puijk.

Present van Hien is een streekras.

goede smaak. Dat eerste is inderdaad heel duidelijk te zien op de foto. De stoofappel Zoete Veentje had kleine zoete platronde vruchten, groengeel van kleur met soms een rode bloes (vooral op kleigrond).

De gele Peperappel heeft een licht oranje-rode bloes.

Studenten proeven de appels.

Vraag:

Wat is een dikkop?

Vorig jaar heb ik een opbollend peertje aangetroffen in de Zwijndrechtse Wijnpeer in mijn boomgaard. Een oud-fruitteeler vertelde me dat het peertje moest worden opgeruimd, terwijl ik het een mooi groot peertje vond en me afvroeg waarom ik het zou moeten verwijderen. Ik wil graag weten waarom het peertje zo dik was geworden.

Antwoord:

De redactie heeft het antwoord zowel gevonden in een "Leerboek voor de fruitteelt" uit 1931 (1ste druk 1912), als in een recent nummer van Fruitteelt, het vaktijdschrift van de Nederlandse Fruitteelers Organisatie. Hieronder volgt de tekst over de perengalmug in het "Leerboek voor de fruitteelt". De oude spelling is gehandhaafd.

De perengalmug (*Continaria pirivora*)

'Deze kleine mugjes komen reeds voor den bloei tevoorschijn. De wijfjes leggen met een legboor 10 tot 15 eitjes. De kleine maden dringen direct in het vruchtvleesch. De vruchtjes groeien daardoor zeer snel en onregelmatig. De fruitkweekers noemen ze gewoonlijk "dikkoppen". In één vrucht komen een groot aantal maden voor, die het vruchtvleesch opeten, zoodat een hol peertje overblijft, dat zwart is en spoedig afvalt. In het eind van Mei zijn de larven volwassen en heldergeel, ca. 5 mm lang, ze laten zich op de grond vallen, waar zij zich verpoppen. Het best kan men ze bestrijden door onmiddellijk verwijderen van alle "dikkoppen". Ook het omwerken van den grond in Juli kan tot verdroging der poppen leiden.'

Handmatige verwijdering van de dikkoppen was ruim honderd jaar geleden de enige manier van bestrijding van de perengalmug.

Bestrijding van de perengalmug in de 21ste eeuw

Ferdy Tolhoek van de Centrale Adviesdienst Fruitteelt schrijft in het blad Fruitteelt over de 'boosdoener' van de dikkoppen en de bestrijding van de perengalmug. Hieronder volgt een samenvatting van het artikel.

De perengalmug overwintert in de grond en komt in het vroege voorjaar tevoorschijn. De muggen vliegen naar de gemengde knoppen/bloemclusters en prikken met hun legboor in ontwikkelende vruchtbeginsels om daarin hun eitjes te leggen. De vruchtbeginsels groeien later niet goed uit en er ontstaan zogenaamde 'dikkoppen'. Dat zijn in feite gewone peertjes die opbollen door een massa larfjes die erin zitten. Uiteindelijk vallen deze vruchtjes voortijdig af, waarna de larven in de grond kruipen. In het volgende jaar herhaalt de cyclus zich. Voorkom schade door de cyclus te doorbreken. Het tijdstip van het begin van de vlucht van de perengalmug hangt af van de grondtemperatuur.

Er worden feromoonstoffen in deltalvlak(vallen) boven de zwartstrook gebruikt om de vlucht van de vlieg te volgen. Zodra er perengalmuggen gevangen worden, adviseert de Centrale Adviesdienst Fruitteelt de fruitteeler de muggen aan te pakken met een bepaald toegestaan middel dat op peer mag worden toegepast tot 1 april. Tijdens de volle bloei wordt een ander middel ingezet.

Aanvullingen van de redactie:

Er bestaan sinds een paar jaar speciale feromoonstoffen voor universele feromoonvallen, die ook geschikt zijn voor monitoring van de perengalmug, zie de link van Wageningen Universiteit Research.

De hobbyteeler wordt aangeraden de dikkopjes te verwijderen en af te voeren. Kippen laten scharrelen in de boomgaard helpt ook, omdat zij de larven eten.

Bronnen:

Claassen, ir. C.H., Hazeloop, ir. J.G., Sprenger, prof. ir. A.M., "Leerboek voor de fruitteelt", W.E.J.Tjeenk-Willink Zwolle 1931, 4e druk, p. 242. Fruitteelt 25 maart 2026, pagina 24-25. <https://edepot.wur.nl/694132>

Een dikkop met larfjes.

Agenda

Zaterdag 1 augustus, Markt van Melk en Honing

Een markt over natuur, milieu, buitenleven en imkerij.

Locatie: Brink, Zuidlaren. Tijd: 10.00 - 16.00 uur. Website: <http://www.bijpraot.nl/Bijpraot/Markt>

Vrijdag 14 augustus, Hazelnotendag op het bedrijf van Gaston Michielsens in Rilland

Voor de derde maal organiseert de hazelnotenwerkgroep een hazelnotendag (HND). Voor de eerste maal zijn een Waalse en een Duitse specialist bereid gevonden om hun visie te geven, voertaal Engels. Locatie: Damesweg 3, 4411 SP Rilland, Zeeland (grensgemeente). Tijd: 13.00-19.30 uur: zaal open om 12.15 uur. Gratis toegang.

Woensdag 26 augustus, Nationale Jammarkt in Neede

Locatie: Oudestraat/Borculoseweg. Tijd: 10.00-17.00 uur.

Website: <http://www.jammarkt.nl/>

Vrijdag 11 t/m zondag 13 september, IPT 2026

De Internationale Pomologische Bijeenkomst 2026 vindt plaats in Oostenrijk in het Mostviertel, district Amstetten (Oostenrijk).

Website: Internationales Pomologentreffen (IPT 2026) in Österreich/ Mostviertel | Pomologen Verein.

Zaterdag 19 september Determinatiedag Terwolde,

in samenwerking met stichting IJsselboomgaarden.

Locatie: proeflokaal van cidermakerij IESSEL-cider, Bandijk 25, 7396 NB Terwolde.

Tijd: 10:00 tot 16:00 uur.

Pomologen van het Nederlands Fruit Netwerk zijn daar aanwezig om uw fruit op naam te brengen.

Zoals bij alle determinatiedagen: Breng minimaal 5 stuks gaaf fruit mee.

Website: <https://www.ijsselboomgaarden.nl>

Zaterdag 3 en zondag 4 oktober, Europom

Deze vindt dit jaar plaats in Devon, Groot-Brittannië.

Organisatie: The Royal Horticultural Society (RHS).

Voor meer informatie zie website: <https://www.rhs.org.uk/>

Houdt ook de agenda op www.npv-pomospost.nl in de gaten.

Hier worden alle activiteiten actueel vermeld.

Perenprachtkever of perenringworm (*Agrilus sinuatus* (Olivier))

Terug van weg geweest

Scheuren in de stam en gesteltakken, licht ingezonken zwarte plekken in de bast, zwakke uitlopers, bladeren en vruchten blijven te klein? Grote kans dat de perenprachtkever of perenringworm heeft toegeslagen. Lastig te bestrijden, zonder gewasbeschermers. Toch is het nuttig te weten hoe de levenswijze van de perenprachtkever is, zodat u de aandoening kunt herkennen en het bestrijdingstijdspit kunt bepalen.

Oorzaak en verloop

Vijftig jaar lang leek het of de perenprachtkever verdwenen was, totdat zij in de warme zomer van 1996 massaal het perenareaal aantastte. Warme zomers en veranderde klimaatomstandigheden zorgden ervoor dat de familie Buprestidea, echte zoonanbidders uit het Middellandse-Zeegebied, zich over Europa verbreidde. Meldingen van zeer ernstige aantastingen kwamen uit België, Zuid-Duitsland en Tsjechië waar vooral de waardbomen meidoorn en de lijsterbes werden aangetast.

Herkenning

De perenprachtkever, ook wel perenringworm, vernoemd naar het schade verwekkende nageslacht, is ongeveer 10 mm lang en aan de bovenkant koper metallic van kleur. In het voorjaar tot aan de zomer kan de kleur variëren van roodkoper tot purperrood metallic.

Schade van de perenprachtkever aan een perenboom in de Fruithof.

Levenswijze

De perenprachtkever heeft in het Nederlandse klimaat een tweejarige levenscyclus. Na de rijpingsvretelij aan de bladeren worden half juni de eieren in de schorsspleten van de jonge bomen gelegd. De eitjes worden afgezet aan de zuidwestkant van de boom om uitdroging te voorkomen. Na het uitkomen boren de larven zich meteen in het hout. Er worden daarbij “zigzag” gangen in het cambium en de bast geboord van soms meer dan een meter lengte. De gangen bevinden zich meestal aan de noordzijde van de boom. Deze doorsnijden de assimilatiestromen, de oorzaak van het kwijnen en verzwakken van de bomen. Vaak komt het voor dat de perenringworm een boorgang maakt die de boom “ringt” waarmee de gehele sapstroom wordt onderbroken met desastreuze gevolgen. Rooien is dan nog de enige oplossing.

De larven hebben een brede beetelvormige kop en een sterk gesegmenteerd (geleed) lichaam, zijn geelwit van kleur, pootloos, zacht, en ovaal van vorm. Het eerste jaar wordt de larve ongeveer 10 mm lang. Na de eerste overwintering begint de larve aan een tweede boorgang. In het voorjaar van het tweede jaar is hij volwassen en ongeveer 25 mm lang. Bij het ouder worden van de larve worden de gangen breder en minder hoekig. Voordat de larve zich verpopt gaat, heeft hij een prépop-larvenstadium. Hij is dan weer kleiner,

10 tot 14 mm, dan de actief vretende larve. Hij is dan sterk ineengedrongen en niet meer zo ovaalvormig. Voor het verpopen maakt de larve zich een “poppenwieg”, een holle ruimte van 11 tot 16 mm lang, 2 mm breed en ongeveer 15 mm diep. De schors in de omgeving van de “poppenwieg” wordt groenachtig grijs. Het popstadium duurt 3 tot 5 weken. De kevers blijven na de verpopping meestal nog enige tijd in de tak of stam zitten. Het wachten is op warm weer om dan hun verblijfplaats te verlaten via een halvemaanvormig geboord uitvlieg gat. Spoedig volgt de rijpingsvraat en het leggen van eieren.

Vluchtbepaling

Bij temperaturen beneden de 17°C zijn de kevers niet actief. De meeste activiteiten ontstaan in de middag rondom de 25°C. Een klopmonster nemen kan het beste ‘s morgens gebeuren. De kevers zitten meestal boven in de bomen om zoveel mogelijk van de zon te genieten. Het wekelijks tellen van uitvlieggaten is ook een goede graadmeter om de omvang van de vlucht te bepalen. De uitvlieggaten zijn duidelijk te herkennen aan de halvemaanvorm en vaak is er wat houtmeel/boorsel zichtbaar. De uitvlieggaten zijn te vinden aan de (warme) zonzijde van de boom.

Schadebeeld

Meestal komt de perenringworm voor in perenbomen, maar in appelbomen, meidoorn, lijsterbes, mispel en hagendoorn is zij geen zeldzaamheid. De kruin van de boom wordt dor, gevolgd door afsterven van de boom. De boom maakt zwakke uitlopers. Dunnere takken zijn vaak gekruld. Kleine vruchten (50% van de grootte) vallen vroegtijdig af. Algen op het hout verdwijnen.

De schors op de stam en gesteltakken vertoont scheuren en barsten en wordt donker van kleur. De schors is plaatselijk ingezonken; de ingezonken plekken lijken enigszins op die van bacterievuur. Onder de schors bevinden zich zigzaggende, geboorde gangen, gevuld met houtboorsel en uitwerpselen.

De bladeren verkleuren vroegtijdig, blijven te klein en kleuren geel tot blauwgroen. Het blad vertoont onregelmatige rijpingsvraat aan de randen, half juni.

Bestrijding

De perenprachtkever of perenringworm kan alleen als kever bestreden worden. Zodra de kevers vliegen, bij warm weer in de periode juni-juli, afhankelijk van de zwaarte van de aantasting en het vluchtverloop, kan een bespuiting worden uitgevoerd. Vanwege het ernstig verstoren van het natuurlijke evenwicht, waardoor o.a. de perenbladvlooiën weer de kop op steken, is het beter om geen chemische bestrijding toe te passen.

Andere methoden die misschien, gezien de kleinschaligheid in de particuliere boomgaard bruikbaar zijn:

- Met behulp van een gaastent, takhoes- en lichtvalmethode worden de kevers gevangen in een afgesloten ruimte met daarin aangetast materiaal. De takhoes komt alleen over de aangetaste takken. In de lichtval zit een daglichtopening aan de bovenkant met een bakje alcohol. De kevers die afkomen op het licht, worden zo opgevangen in de alcohol.
- De tape- en lijmvul, plakvallen, sapval en alcoholval. Deze zijn gericht op het “strikken” van de kevers. Bij de tape- en lijmmethode wordt op aangetaste takken en stammen tape aangebracht met hier

De mooiste van het land Onzin en feitjes over de appel Boekrecensie

Je moet een beetje gek zijn om 'De mooiste van het land', een non-fictieboek over appels, te maken. Zeker als het voor kinderen en jeugdigen bedoeld is, die dit alledaagse fruit vooral kennen van een beetje bruin geworden partjes in de lunchtrommel. Maar al na een paar wonderlijke pagina's merkt de lezer dat appels precies zo spannend en grappig zijn als de Vlaamse schrijver Evelien De Vlieger belooft.

Zij bewijst dat deze vrucht meer is dan het kneusje van de fruitmand. Leer bij over oerappelbomen, enten en Granny Smith. Dankzij de grappige illustraties van Wendy Panders komen verhalen over Isaac Newton en de zussen Tatin helemaal tot leven.

Meteen in het aanstekelijke openingshoofdstuk presenteert ze haar held: een altijd hongerige beer. Die bijt in de oertijd door het eerste, gruwelijk zure appeltje. Als hij een paar uur later de zaden uitpoept, begint de succesvolle verspreiding van zijn toekomstige lievelingseten. En dat zegt wat, want deze beer, een veelvraat, heeft een rijk menu: 'Bessen, een mierenhoop, walnoten, een familie forellen, hazelnoten, een dikke zalm, een berg paddenstoelen, een marmotentweeling en af en toe een pootje gras.' Het is dankzij zijn goede smaak, dat eeuwen later voor ons de zoetste appels overblijven.

Of het echt zo is gegaan? Ach, natuurlijk niet. Waarschijnlijk is er niet één beer, maar een heel leger kauwers en kakkers aan te pas gekomen om de appelevolutie een handje te helpen. Maar het is nonsens dat informatieve boeken uit louter waarheid zouden moeten bestaan. In het geval van de appel is dat buitengewoon lastig, want hij is tientallen miljoenen jaren ouder dan de mens. Niet vreemd dus, dat hij in onze oudste overleveringen voorkomt.

De Vlieger vertelt al die voor de hand liggende appelverhalen nét even anders. Ze had van start kunnen gaan met de Bijbel, met Sneeuwwitje, Willem Tell, een verhaal uit de Griekse mythologie of een minder bekende geschiedenis uit Duizend-en-een-nacht. Die komen zeker aan de orde, maar De Vlieger begint liever met een zelfverzonnen, culinair onderlegde beer.

Ook het onvermijdelijke, wereldberoemde verhaal van Newton en de ontdekking van de zwaartekracht krijgt zo'n vrijzinnige behandeling, waarin de dienstmeid van de wetenschapper de hoofdrol speelt. Niet een appel, maar de onhandige dienstmeid dondert uit de boom. Pas daarna komt de eerste rijpe appel van dat seizoen naar beneden. 'Zó voorspelbaar', moppert ze. Voorspelbaar? Dat zet Newton aan het denken. 'Eureka!' wordt er pas geroepen als enkele uren later het hondje van de dienstmeid van de pas gebakken appeltaart snoept. Deze licht buitenissige mix van allebei die twee kwaliteiten, smakelijke onzin en interessante feiten, smaakt naar meer.

De beste keuze om zoiets te illustreren is de even geestige als precieze tekenaar Wendy Panders. Zij kan even goed uit de voeten met dolle stripverhalen als met wetenschappelijk onderbouwde dwarsdoorsneden, en weet een uitstekende balans te vinden tussen rustige pagina's met veel en gedetailleerde pagina's met weinig tekst. Mede dankzij die weloverwogen vormgeving hapt 'De mooiste van het land' heerlijk weg. Waren maar meer informatieve boeken zo.

Tekst: Pjotr van Lenteren. Zie zijn tekst op <https://www.headliner.nl/item/de-mooiste-van-het-land-is-een-licht-buitenissige-mix-van-smakelijke-onzin-en-interessante-feiten-volkskrant-524795>.

Noot. Deze review staat op de site van de Volkskrant, zie hierboven. Bewerkt door Jan Veel.

Titel: De mooiste van het land. Sappige weetjes en verhalen over de appel.

Schrijver: Evelien de Vlieger.

Illustraties: Wendy Panders.

Uitgever: Lannoo Tielt.

Jaar van uitgave: 2026.

Gebonden, 152 pagina's.

ISBN: 978 90 5996 1920.

Prijs: € 25,99.

O.a. verkrijgbaar bij bol.com

Zomerse recepten met ...

Deze keer heeft Bert Koppe, onze vormgever, de vrije hand gekregen voor de inhoud van de kookrubriek. De redactie vermoedde dat het wel goed zou komen, want Bert staat graag in de keuken en verwent zijn gasten altijd met allerlei smakelijke gerechten. Tip voor lezers die geen of weinig vlees eten: als vervanging voor vlees zijn peulvruchten, zoals kikkererwten en linzen, heel geschikt. De bacon in het laatste recept vervangt u door een andere fruitsoort, bijvoorbeeld banaan.

In de zomer is het altijd lekker om gerechten met fruit als ingrediënt te maken en natuurlijk ook te eten. In deze uitgave komt de appel aan bod. Geen specifiek ras maar de appel van uw voorkeur. Zoeter of frisser, net wat lekker vindt. Koken is geen exacte wetenschap en eigen voorkeuren en creativiteit staan altijd voorop.

Ovenschotel met appel, venkel en worst

Appels, varkensvlees en venkel zijn een beproefde combinatie. Dit gerecht met worstjes, venkel, aardappels en appels suddert in de oven in een laagje appelcider, terwijl het aan de bovenkant een mooi korstje krijgt.

In plaats van worstjes kunnen vleesvervangernde producten worden gebruikt.

Aantal personen: 4, bereidingstijd: 1 uur

Ingrediënten

- 1 kg vastkokende aardappels
- 1 venkelknol
- 1 rode ui
- 2 witte uien
- 5 kleine appels
- 4 biologische verse varkensworstjes (met venkelzaad als u die kunt krijgen)
- 5 tenen knoflook
- 1 tl venkelzaad
- 250 ml droge appelcider
- Olijfolie
- Grof zeezout en versgemalen peper

Bereidingswijze

Verwarm de airfryer op 180°C.

Schrob de aardappelen schoon en snijd ze in partjes. Kook ze kort voor (vijf tot zeven minuten) met wat zout. Giet af en laat uitdampen. Maak de venkel schoon en snijd in stukken. Doe hetzelfde met de uien en de appels. Leg de aardappels, de venkel, de uien, de appels en de knoflook (gewoon in de schil) in een ruime, met olijfolie ingevette ovenschaal en meng er grof zeezout, vers gemalen zwarte peper en de venkelzaadjes door.

Leg de worstjes tussen de groentes en bestrijk ze met wat olijfolie.

Sprenkel nog wat extra olijfolie over de groentes en giet daarna de cider in de schaal. Bak het gerecht ongeveer 35 minuten in de voorverwarmde oven, totdat de worstjes gaar zijn en alles een mooi bruin korstje heeft. Lekker om te serveren met een glas cider ernaast.

Bron: Landleven, Klaske Bakker

<https://www.landleven.nl/lekker-eten/bijgerechten/appel-venkel-en-worst/>

Heerlijke koolsalade (Knackigen Krautsalad naar Duits recept)

Bereidingstijd ±25 minuten. Voor ± 6 personen.

Ingrediënten

- 1 kleine witte kool (ca. 1 kg)
 - 2 uien
 - 1 kopje appelazijn of balsamico of witte wijnazijn
 - ½ kopje olie
 - ½ kopje suiker
 - ca. ½ eetlepel zout
 - 1 theelepel mosterd
 - 1 appel naar keuze
- Vul desgewenst aan met reepjes wortel

Voor de Aziatische variant toevoegen naar smaak:

- Sesam olie
- Gember
- Rijstazijn
- Currypoeder
- (Verse) koriander

Bereidingswijze

Verwijder de buitenste bladeren van de witte kool. Halveer de kool en snijd de helften vervolgens nogmaals in de lengte doormidden. Verwijder de harde stronk. Schaaf de koolkwarten met een mandoline of groenteschaaf in fijne reepjes en doe deze in een kom.

Pel de uien en snijd ze in fijne blokjes.

Breng de azijn samen met de uien, de olie, de suiker en het zout in een kleine pan aan de kook. Haal de hete marinade van het vuur en roer de mosterd erdoor. Giet de hete marinade over de wittekoolreepjes en meng alles goed.

Dek de koolsalade af met een bord en laat deze bij voorkeur een nacht in de koelkast trekken.

Haal de koolsalade minimaal 15 minuten voor het serveren uit de koelkast, voeg de geraspte (of zeer klein gesneden) appel toe en breng op smaak met zout. Bestrooi eventueel met fijngeknipte bieslook of blokjes tomaat.

Deze koolsalade blijft in de koelkast ongeveer 3 à 4 dagen lekker.

Bron: 321 KochenTV

<https://www.youtube.com/watch?v=Rq7SoSTuy4U>

Appelpartjes met bacon en vanillesuiker

Bereidingstijd ±30 minuten. Voor ± 2 à 3 personen.
Nodig: aluminium grillschaal

Ingrediënten

- 2 appels
- 16 plakjes bacon
- Vanillesuiker

Bereidingswijze

Was, schil en snijd de appels eerst in acht partjes.

Meng daarna de appelpartjes goed met 1 eetlepel vanillesuiker in een grote kom.

Wikkel vervolgens elk appelpartje in een plakje bacon en leg ze op de grillschaal.

Grill de partjes indirect op ongeveer 200°C gedurende 15–20 minuten, afhankelijk van hoe knapperig je de bacon wilt hebben.

Wie wil, kan nog wat extra vanillesuiker over de bacon strooien. In plaats van vanillesuiker kun je ook honing gebruiken.

Bron: <https://www.diekuechebrennt.de/apfel-bacon-spalten-mit-vanillezucker/>

Appeltjes uit de oven (vegetarisch)

Met suiker, honing en kaneel gevulde appeltjes uit de oven: een dessert voor echte zoetekauwen.

Bereidingstijd ±45 minuten. Voor ± 6 personen.

Ingrediënten (of naar smaak meer of minder)

- 6 frisure appels
- 2 eetlepels honing
- 3 eetlepels bruine basterdsuiker
- 60gr roomboter
- Kaneelpoeder naar smaak

Bereidingswijze

Verwarm de oven voor op 200°C. Boen de appels schoon.

Verwijder het klokhuis met een appelboor. Schik de appels in een ovenschotel met een bodempje water.

Meng in een kommetje de boter, honing, bruine suiker en kaneelpoeder tot een pasta. Vul er de appels mee.

Zet de ovenschotel zo'n 30 minuten op een rooster in de voorverwarde oven.

Giet de saus uit de ovenschotel in een steelpan. Hou de appels intussen warm in de oven. Laat de saus inkoken tot een siroop. Bedruip hiermee de appels. Serveer in de ovenschotel.

Serveertips: Een klodder verse slagroom maakt er helemaal een feestje van.

Klein gehakte stukjes hazelnoot zijn zeker een aanrader bij dit recept.

Eet smakelijk!

POMOSPOST 2026 - 2

Salix Boomzorg
Onderhoud van boom en landschap

boomverzorging
snoeien fruitbomen
landschapsonderhoud
erfbepanting

www.salixboomzorg.nl | 06 486 972 37

Roel Huistra
ecologisch hovenier

aanleg en onderhoud van boomgaarden en boerenerven
Zeerijp (GR) 06-13505045
rmhuistra@gmail.com

**VRUCHTBOMEN
EN
KLEINFRUIT**

Biologisch - dynamische
KWEKERIJ
DE VROLIJKE NOOT

Oosterbutenweg 2
8251 GH Wapserveen
tel. 0521 - 321 580
www.devrolijkenoot.nl

NL_BIO-01
skal 6148

verkoop van november tot mei
op vrijdag en zaterdag van 9:00 tot 17:00 uur.
Overige dagen op afspraak

**VRUCHTBOOMKWEKERIJ
HOVENIERSBEDRIJF
AUKE KLEEFSTRA**

- grootste sortiment vruchtbomen van Nederland
- alles voor uw eetbare tuin
- projecten stadslandbouw en -boomgaarden
- vakkundig advies, aanplant en snoeiwerk

Bezoekadressen:
Fryslân: Boskwei 3 (Bosweg) 9262 SX Sumar
Zuid-Holland: Floreslaan 3 3131 NA Vlaardingen

Voor openingstijden en meer informatie:
WWW.VRUCHTBOOM.NL

Gespecialiseerd in:
> Vele soorten fruitbomen
> Erf- en landschapsbepanting
> Aanleg en onderhoud van boomgaarden en landschapstuinen

**Boomkwekerij
ten Elsen**

Wij kweken duurzaam met milieukeur en onder skal

Bezoek www.tenelsen.nl
voor meer informatie

Kempersdijk 50, 7161 RG Neede
0545 - 293 065 / 0612 - 239 168
info@tenelsen.nl
www.tenelsen.nl

NPV website

NPV op Facebook